

კაპკასია

(LE CAUCASE)

დამოუკიდებელი ეროვნული აზრის ორგანო

L'adresse de l'administration : 73, rue Froidevaux, Paris (14').

№ 6-13

ივნი 1938

№ 6-13

ზ ი ნ ა ა რ ს ი :

** — 1918 — 1938

ვლ. ახმეტელი — წარსული სინანულისა — მომავალი სიხარულისა
შალვა ამირეჯიბი — მათი „ოცი წელი“

გრ. დიასამიძე — დიდი მგოსნის მიპატიჟება რაჭა-ლეჩხუმში

ვლ. ემუხვარი — ჩემს ბრალმდებელთ

მიხეილ კედია — ისევ ბ. ნ. ჟორდანიას და მისი „ეროვნული ფრონტი“
სამსონ ყრუაშვილი — ბათუმის, ართვინის და არტაანის საკითხის ირ-

გვლივ

ი. გვარამაძე — ყარსის ოლქის ახლო ისტორიიდან

** — დაუვიწყარი ჩვენი ქაქუცას მოსაგონებლად

** — პრესა

ქართველი მებრძოლი — უკრაინელი დიდი მამულიშვილის დალუპვა

** — ტამბი ელექტორტის მოხსენება

1918-1938

დადგა ჩვენი ერების მიერ თავისი დამოუკიდებლობის გამოცხადების მეოცე წლის თავი. დაუვიწყარი ნეტარების წუთი და მრავალწელთა მანძილზედ განცდილი ვაება, დღეს შედუღებულია ამ ერთა ბრძოლის ერთ წმინდა წარსულში, ისევ იმავე თავისუფლებისათვის, ისევ იმავე დამოუკიდებლობისათვის. მაგრამ როგორ შეტრიალდა დრო

ამ ხნის განმავლობაში! მაშინ ჩვენ მოვიპოვეთ თავისუფლება, ის არის, გათავებული ომის შემდეგ და დამოუკიდებლობაც ისე იყო განცდილი ჩვენგან, როგორც ამ ომის სასიკეთო ძღვენი ერთათვის. დღეს დამოუკიდებლობის მეოცე წლისთავს ჩვენა ვხვდებით, შესაძლებელია, ახალი ომის წინ. ამ რისხვის მოლოდინში მსოფლიოს თვალი გადაელია. შესაძლებელია ის დღე-დღეზედ ამოვარდეს და თან ჩაიყოლიოს როგორც დიდი ისე პატარა ერები. და თუ ეს მოხდა, ამისი მიზეზი იქნება ის მოვლენა, რომელიც იმავე ომმა ოცი წლის წინეთ წარმოშვა — ეს არის კომუნიზმი! ეს არის მარქსიზმი! ამ კომუნიზმა და მარქსიზმა შეიწირა მაშინ ჩვენი ერების დამოუკიდებლობა, იგივე არის რომ დღეს ხვალის ომს ამზადებს, რათა ნაცარ-ტუტა აღინოს ცივილიზაციას, კაცობრიობა ბარბაროსობაში ჩააგდოს, რომელსაც ნგრევა, შიმშილი და სიკვდილი უნდა მოჰყვეს.

კომუნიზმმა დაიპყრო არა მარტო ჩვენი ერები, იგი აწვალებს არა მარტო მათ — ის ემუქრება მთელ მსოფლიოს და მთელ კაცობრიობას.

ჩვენი ერების დამოუკიდებლობის გამოცხადების ნათელ თარიღის მეოცე წლისთავზედ, პირველი ჩვენი ხმა უნდა იყოს ძახილი, რომ კომუნიზმი, მარქსიზმი, ადამიანის მტერი, მშვიდობიანობის მუქარა, ცივილიზაციის დამნთქავი ღვთის გამაუქმებელი, თავისუფლების ჯალათი და ერთა მჭამელი დაიღუპოს, გაჰქრეს, დათრგუნვილ იყოს, არა მარტო დამონებულ ერთა გაერთიანებულის ძალებით, როგორც არიან კავკასია, უკრაინა, თურქესტანი, არამედ კულტურულ ქვეყნების გაერთიანებულ ძალებითაც, რომლებიც კომუნიზმს ჯერ არ დაუმორჩილებია. მაშინ გაჰქრება ომის მთავარი მუქარაც, რომელიც განათლებულ ერებს ზედ დასწოლია.

ამიტომ არის რომ ჩვენი ბრძოლა ჩვენის დამოუკიდებლობისათვის, ჩვენი ერების ბრძოლა წითელი მოსკოვის წინააღმდეგ — საერთო საკაცობრიო საქმეა.

კომუნიზმი განურჩევლად ემუქრება როგორც მცირე, ისე დიდ ერებს. მან დაიპყრო რუსეთის სახით უდიდესი ტერიტორია და ეხლა ემუქრება მსოფლიოს თვით უდიდეს სახელმწიფოებს. მართალი არ არის, როგორც ეს ზოგიერთ სახელმწიფოს დღეს ჰგონია, რომ მათ უკვე „აირიდეს“ კომუნიზმი. კომუნიზმი ყველგან თავისით ჩნდება ადგილობრივ, იმიტომ რომ არსებობს საბჭოთა რუსეთი, არის კომინტერნი — ფრიად შორს ნატყორცი ყუმბარა საერთო ატმოსფერა ააფეთქოს და მოსწამლოს. კომუნიზმი თვით ერთა ლიგაშიც შევიდა.

ეს გახდა მიზეზი, რომ მრავალი წლის ნდობის შემდეგ ამ დაწესებულებისადმი, მისი პრესტიჟი ასე დაეცა და რომლისგან გამოღვიძებული ეროვნული შეგნების სულის სახით პოლიტიკურ განახლებას ჩვენ აღარ ველით.

ოცი წლის ტერორმა, მკვლევლობამ, მასობრივმა ხვრეტამ, სისხლში ჩამხრჩვალმა აჯანყებებმა, კატორღულმა შრომამ, ღვთის გმობამ, გარყვნილებამ, მორალურმა და გონებრივმა სიბნელემ, ჩვენ ერებში ვერ

ჩაჰკლეს ის იმედი, რომ დღეს თუ ხვალ კომუნიზმი უნდა მოისპოს, ხოლო თავისუფლება და დამოუკიდებლობა ისევ დაუბრუნდეს ცხოვრებას.

ასეთი იმედით უხვდებით ჩვენც ჩვენი ერების მიერ თავისი დამოუკიდებლობის გამოცხადების ოცი წლის თავს და უგზავნით მათ მამაცად დგომისა და გმირული ამტანობის ყოფის სურვილებს იმ შავბედში, რომელიც კომუნისტებმა განუმზადეს მათ, ღვთისა და ადამიანის სამართლის დათრგუნვით.

მაგრამ რა თქმა უნდა, რუსეთი ველარ იქნება ის ქვეყანა, მას აქეთ რაც მან ასე იოლად შეითვისა კომუნიზმი, რომ მომავალშიაც მან წარმართოს ჩვენი ერების ბედი. დეე, რუსის ხალხმა, როცა ის წითელ უღელს მოიგდებინებს, ისე მოაწყოს თავისი ბედი, როგორც მას ეყურება და როგორც მას ეპრიანება. ჩვენი ისტორიული წარსული განგვისაზღვრავს ჩვენ, ჩვენს საკუთარ, ჩვენ დამოუკიდებელ გზებს. ეროვნული თვითგამორკვევა დიდი ომის ერთი მთავარი ლოზუნგთაგანი იყო. ერთა ლიგამ არ ისურვა და არც შეეძლო, რომ იგი საბოლოოვით განეხორციელებინა, მაგრამ თვით ცხოვრება აყენებს ისევ ამ პრობლემას, ასე მკვეთრად აღმართულს სწორედ ჩვენში, მოსკოვის „კომუნისტური საწამებელის“ საზღვრებში.

ჩვენი ამ საპატიმროში ყოფნის მწარე წლებში, ჩვენი ნება თავისუფლებისადმი, რა თქმაუნდა, კიდევ უფრო განმტკიცდა.

გაუმარჯოს დამოუკიდებელ კავკასიას!

წარსული სინანულისა — მომავალი სინარულისა

1918 — 1938

უკვე ოცი წელიწადი შესრულდა, რაც კავკასიის ხალხებმა თავიანთი სანეტარო ეროვნული თავისუფლება დაჰკარგეს; ოცი წელიწადი უკვე გასრულდა, რაც ჩრდილოეთის უღმობელმა მტარვალმა კავკასიელთა დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრივი არსებობა ფეხით გასრისა და თორმეტ მილიონ მცხოვრებთ მოსკოვის ბატონობის უღელი დაადგა. უღელი მძიმე და აუტანელი! ამგვარი ტანჯვა-წამება მათ არასოდეს არ განუცდიათ. შესაძლებელია წარსულში რაოდენობით მეტი ხორციელი მსხვერპლი გაუღიათ, მეტი სისხლი დაუღვრიათ, მაგრამ რა სულიერ ტანჯვასა და ვაებას განიცდიან დღეს რუსეთის ხელში — ამის მსგავსი კავკასიის მცხოვრებთ არც ისტორიაში წაუკითხავთ და არც ზეპირ სიტყვათა გადმოცემით გაუგონიათ.

გონებას ურყენიან, აზრს უკლავენ, ფაქიზ გრძნობებს ბინძურათ სჯიჯგნიან, ოჯახურ სულიერ ცხოვრებას ათახსირებენ, შვილებსა და მშობლებს შორის ღვარძლსა სთესენ, ერთი სიტყვით მოსკოვის ბელ-

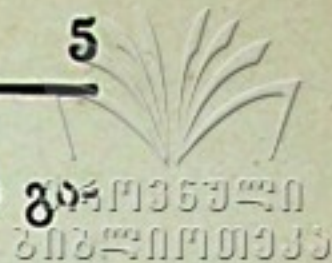
ზებლებს სურთ ჩვენ ხალხს სული ამოაცალონ და მხოლოდ ცოცხალ ლეშათ-და დასტოვონ. მოსკოვის სულის მწამებელთ მტკიცედ გადაწყვეტილი აქვთ ჩვენ, კავკასიელ ერებს ისეთი სენი გადაჰკიდონ, რომლის რჩენა-გაჯანსაღებას რამოდენიმე ათეული წლები დასჭირდება. ეს არის მათი მიზანი, ეს არის მათი სიმბოლო სარწმუნოებისა!

მაგრამ მწარეთ სცდებიან, ფუჭად ოცნებობენ მოსკოვის ჯალათები, სულისა და გრძნობის მტარვალები! კავკასიის ხალხები ისტორიის უხსოვარი დროიდანვე კავკასიაში მოსახლეობენ, ბევრი ვაება-ტანჯვა გადაუტანიათ, მრავალ მტერთა რისხვა-წამება განუცდიათ, მაგრამ თავისი სახე, ენა, ზნე-ჩვეულება უმწიკვლოთ შეუნახავთ, დღემდის მოუტანიათ. კავკასიელთა სულიერი არსი, მისი თავისუფლებისადმი საყვარული, ისეთი ბუმბერაზი და მტკიცეა, როგორც მისი თვალუწვდენელი მთები, ნაზი და ფაქიზია, როგორც მისი მშვენიერი ბუნება. კავკასიის მკვიდრი მცხოვრებნი საუკუნეთა განმავლობაში, თავგანწირულად იბრძოდნენ თავიანთ ეროვნული მეს შესანარჩუნებლად და თვითეული ერს თუ ხალხს ოქროს ასოებით აღუბეჭდია თავისი საგმირო საქმენი.

მოსკოვის მიერ მოყვანილ წღვდიადსაც გაფანტავენ კავკასიის ხალხები და კვლავ ეღირსებიან თავიანთ ეროვნულ თავისუფლებას. ტყუილად კი არ გადაუციათ კაცობრიობისათვის პრომეთეზე თქმულება. ციდან სინათლე, ცეცხლი პრომეთეოზმა ჩვენ კავკასიაში მოიტანა, ქვეყანისა გასანათლებლად. კაცობრიობის გასათბობად. და ეს შუქი, ის ეროვნული სულია, რომელიც მუდმივად ცეცხლს აჩენს კავკასიელთა გულში ეროვნული სიმტკიცის გასაძლიერებლად, ხოლო მტრის დასაბუგავად.

ზევით გაკვრით აღვნიშნეთ, რომ კავკასიის თვითეულ ერს აქვს თავისი ბრწყინვალე წარსული, ბრწყინვალე ისტორია ეროვნული დამოუკიდებლობის დაცვის საქმეში. მთიელებს, სომხებს, აზერბეიჯანელებს, ქართველებს ხელი არ დაუკლიათ თავისუფლების ბრძოლისათვის და ურიცხვი მსხვერპლი გაუღიათ. აქ ერთი მეორეს ვერაფერს უსაყვედურებენ და არც რიგიანობა იქნება, რომელიმე ამათგანმა პირველობა დაიჩემოს. თვითეული კავკასიელი ერთაგანი პირველია თავისი დამოუკიდებლობის ბრძოლის საქმეში და ერთად აღებულნი ყველანი პირველნი არიან! მთელი კავკასია, მთელი კავკასიის მთა-ბარი კავკასიელთა სისხლით არის გაპოხიერებული და აქ, ერთმანეთისადმი სამდურავი არ გვეთქმის.

მართალია, დროთა განმავლობაში, კავკასიის მკვიდრი ერები ხშირად ერთი მეორესაც ედავებოდნენ, ხშირად ძმათა სისხლიც იღვრებოდა, მაგრამ ეს იყო გარეშე მტრის მუხანათობის შედეგები, ხდებოდა უცხო ძალების ძალდატანებით, რაიც წყევლა კრულვით უნდა მოიგონოს თვითეულმა კავკასიის ერმა. შავბნელ დღეებს მხოლოდ და მხოლოდ სინანულით გახსენება უნდა და მათი ასე თუ ისე წინ წამოწევა, ანდა ნიშნის მოსაგებად მოხსენება მომაკვდინებელ ცოდვათ უნდა ჩაითვალოს. შავბნელი წარსულის სინანული, შეცდომის არ გამეორება,

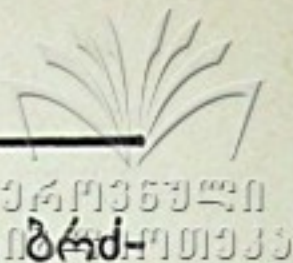

აი, რა უნდა იყოს კავკასიელ ხალხთა სანეტარო მრწამსი, მათი გზის მაშუქებელი ვარსკვლავი.

დამღუპველ მოვლენათა ჩამოსათვლელად საჭირო არ არის ჩვენი ხალხების შორეულ ისტორიის ფურცლების შლა; სულ ახლო წარსულიც რომ მოვიგონოთ, აშკარად დავრწმუნდებით, თუ რა დიდი ზიანი მოგვაყენა ურთიერთ შეუთანხმებლობამ, მთლიანი კავკასიის ქედის უქონლობამ თვითეულ ჩვენგანს და საერთოდ ყველას. მთლიანი კავკასიის არსებობითი შეხედულება კი, ხაზგასმით ვიმეორებთ, ქვა-კუთხე-დია, რომელზედაც უნდა აშენდეს მთელ კავკასიის ხალხების და თვითეული ერის მომავალი ბედნიერება. დღევანდელ პირობებში ერთად ყოფნა, ერთად მტკიცე კავშირის შეკვრა შინაურობაში საკეთილდღეოა, გარეშე ძალებისათვის კი საგულისხმო და ანგარიშის გასაწევია. ცალ-ცალკე არსებობა, ცალ-ცალკე დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრივი ცხოვრების მოწყობა, როგორც ახლო წარსულმა დაგვანახვა უღლეო იქნება; მტერი ადვილათ დაგვივლის, სათითაოდ ადვილად დაგვიპყრობს. სწორედ გარეშე მტერსაც კავკასიის თვითეული ერის საკუთარი სახელმწიფოებრივი შემოფარგვლა უადვილებს თავისი ბოროტი განზრახვა ადვილად სისრულეში მოიყვანოს. ამას ცდილობდა მტერი ძველად — ამასვე ეცდება დღეს. მთლიანობა ის ბურჯია, რომელზედაც უნდა დაილეწოს მტრის ყოველგვარი განზრახვები.

მთლიანობის იდეის უქონლობის გამო ადვილად გაიწირა კავკასიის ხალხთა სახელმწიფოებრივი არსებობა; თითქმის ერთი დაკვრით არარად აქცია ჩრდილოეთის მტერმა ოთხი თავისუფალი რესპუბლიკა და ვერც ერთმა მათგანმა მტერს ოდნავ წინააღმდეგობაც კი ვერ გაუწია. თვითეული რესპუბლიკათაგანი თავის ტერიტორიაში შებრუნდა, კარი მოიკეტა და აქ იწყო გამაგრება. იმ ბრწყინვალე დღეებში არ გაისმოდა მთლიანობის მედგარი სიტყვა, არ გამოჩენილა კავკასიის ხალხების ერთიანობის მქადაგებელი მოციქული. ამიტომაც იყო რომ ერთის შემოტევით, მტერმა საწადელს მიაღწია.

დიახ, სანანებელი და სამწუხაროა წარსულის მოგონება, გულდასაწყვეტია მისი გახსენება. მაგრამ სანუგეშებელია მეორე გარემოება, რომელიც ბრწყინვალე მომავლის იმედებს გვიღვიძებს და ჩვენი წარსულის უიმედობას ანაიავებს. საბედნიეროდ, იქ ადგილობრივ, კავკასიაში მძიმე ცვლილების შემდეგ დაიბადა პირმშო შვილი, რომლის სახელია კავკასიის ხალხთა მთლიანობა, კავკასიის ერთა ერთ დამოუკიდებელ სახელმწიფოთ არსებობა. მათ სხვა მცნება და იდეური მიმდინარეობა არ იციან. მათ იციან მხოლოდ მტკიცე ბრძოლა საიდუმლებით შეკავშირებული, მოწოლილ მტრის წინააღმდეგ. პოლიტიკური თუ ეკონომიურ, ფინანსიურ თუ საერთო მართველობის ნიადაგზე, სრული შეთანხმებით იბრძვიან რუსეთის ბატონობის წინააღმდეგ და დღე და ღამე ამის ფიქრსა და მეცადინეობაში არიან. იქ ემიგრანტულ დაშლილობას, უაზრო და უნაყოფი შეხლა-შემოხლას ადგილი არა აქვს. იქ მხოლოდ ორი მთავარი ბანაკია: ჩვენ და ისინი. ჩვენ — კავკასიელები

არიან, ისინი — მოსკოვის რუსთა ბატონები. ამათში გაჩაღებული ბრძოლა და ამ მუდმივ ბრძოლაში იჭედება ჩვენი მთლიანობა, კავკასიის ხალხთა დამოუკიდებელი არსებობის იდეა.

დღეს რაც ევროპაში მყოფ კავკასიელ ემიგრანტებს ასულდგმულებს, იქაურებისათვის სასაცილო და სავალალოა. ტყუილად ფიქრობენ ზოგიერთი ვაჟბატონები რომ მათი პარიზის თუ ბერლინის ქუჩებში ხმაურობა სახელმძღვანელო სარისტები იყოს კავკასიის ხალხებისათვის. ბედი ჩვენი იქ იჭედება, ჩვენი ხალხების მომავალი იქ ისახება და მათ ჩვენი, ვითომდა ჩვენი ხალხების უფლებით აღჭურვილების დარჩება არ სჭირიათ.

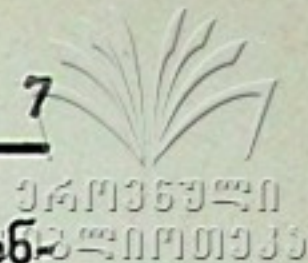
ახლო წარსული მისთვის სანანებელია. ის რაც ოცი წლის წინათ ხელის შემშლელი იყო, დღეს ეს მისთვის მოსაშორებელია, დავიწყებას მიცემულია; მხოლოდ რაც გამამტკიცებელია, მთლიანობის მომცემია — იმას ეჭიდებიან და იმაში ჰხედავენ თავიანთ ბრწყინვალე მომავალს.

ვლ. ახმეტელი

მათი „ოცი წელი“

გავიდა ოცი წელიწადი მას აქეთ, რაც საქართველომ თავისი დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. დამოუკიდებლობა დღე მოკლე გამოდგა. „საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის“ სწრაფი სიკვდილის ერთი მიზეზთაგანი ისიც იყო, რომ მას მართავდა ხალხი და ისეთი „იდეოლოგიური“ მოძრაობის ნაწილი, რომელიც იქვე საქართველოს გვერდით, ყოფილი რუსეთის იმპერიის დიდ ფართობებზედ „რუსეთის დიდ რევოლუციას“ ჰქმნიდა. ამ „ერთიან“ ისტორიულ პროცესში, საქართველოს დამოუკიდებლობის დაღუპვა გარეგნულად უმთავრესად იმ გარემოებაში გამოიხატა, რომ ერთმა რუსულმა ბოლშევიკურმა პარტიამ მეორე რუსული მენშევიკური პარტია შესცვალა. ესენი იყვნენ პარტიები, რომლებიც, საქართველოს რუსეთთან ყოფნის ხანაში, ერთ საერთო მარქსისტულ მსოფლხედველობას და ერთ საერთო სულისკვეთებას გამოხატავდნენ. ერთი მენშევიკური რევოლუციის კალაპოტიდგან საქართველო მეორე ბოლშევიკური რევოლუციის კალაპოტში გადავიდა. სულ სხვა იყო ამ ცვლილების ეროვნული შინაარსი, მაგრამ ის ვერ გაიგეს ვერც ბოშლევიკებმა, ვერც მენშევიკებმა კატასტროფის შემდეგაც.

მაგრამ ეს გარემოება, დღეს ყველასათვის ცხადი, საქართველოს ყოფილ „ჭირისუფლებს“ ხელს არ უშლის, რომ ოცდა ექვსი მაისის ოცი წლის თავზედ, თავისი წარსული ღვაწლი, ეროვნულ საქმეში, დიდის ქებით მოიხსენიონ და თავიანთ თავს გუნდრუკი უკმეონ. ამის საბუთს იძლევა ბ. ჟორდანიას წერილი, მაისის „დამოუკიდებელ საქარ-

თველოს“ ნომერში ორ ენაზედ დაბეჭდილი — ქართულად და ფრანგულად — სადაც ავტორი აცხადებს, რომ თუ 1918 წელს საქართველომ თავისი დამოუკიდებლობის გამოცხადება შესძლო, ის უნდა მიეწეროს იმ სამაგალითო „წესიერებას“ (იგულისხმება მენეშვიკური წესიერება!), რომელიც „რუსეთის იმპერიის კიდის კიდემდე“ მხოლოდ ერთ საქართველოში არსებობდა.

ბ. ჟორდანიას ამას აცხადებს ისეთი კათეგორიული კილოთი, რომ „წესიერებას“ ხომ თქვენი ჭირი წაუღია, საქართველოს გარდა არავის დამოუცხადებია დამოუკიდებლობაც და არც ეს ერები არსებულან.

რა თქმა უნდა ეს მართალი არ არის და რამდენი იყო ერი, საქართველოს გარდა, რომელმაც დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, როგორი იყო „წესიერება“ ამ ერებში და ვინ როგორ გამოიყენა იგი, ამის ამბავი ისტორიას უნდა ვკითხოთ.

იმავე დროს და იმავე „რუსეთის იმპერიის კიდის კიდემდე“ დამოუკიდებლობის გამოცხადება შესძლეს ისეთმა ერებმა, როგორიც არიან პოლონეთი, ფინლანდია, ლიტვა, ლატვია და ესტონია (უკრაინაზედ და კავკასიის სხვა ერებზედ რომ არაფერი ვსთქვათ!) და უნდა ვიფიქროთ, შესძლეს იმიტომ, რომ „წესიერება“ უფრო ნამდვილი და დამოუკიდებლობის სურვილი — უფრო მტკიცე, მათაც ჰქონდათ. ამას ვამბობთ იმიტომ რომ დამოუკიდებლობის გამოცხადება შესძლეს და დღემდის შეინარჩუნეს კიდევაც სწორედ იმ ქვეყნებმა (პოლონეთმა, ფინლანდიამ, ლიტვამ, ლატვიამ და ესტონიამ) რომლებიც ბ. ჟორდანიას, ეტყობა უწესრიგობის ქვეყნებში ჰყავს გადარიცხული და არა საქართველომ, რომლის დამოუკიდებლობა თუმცა უმთავრესად „წესიერებაზედ“ ყოფილა აღმოცენებული და მაინც ორ წელიწად ნახევარზედ მეტი ვეღარ გასძლო.

ბ. ჟორდანიას მთავარი დებულება, რომ მენეშვიკურმა „წესიერებამ“ დამოუკიდებლობის გამოცხადება შესძლო, მაგრამ დამოუკიდებლობამ არსებობა ვერ შესძლოვო, ისეთ შთაბეჭდილებას ახდენს თითქოს ეს დამოუკიდებლობა მგელს შეეჭამოს. და ბ. ჟორდანიას ეს მგელი მარჯაფად თან დაჰყავს. ეს მგელი რუსეთია. გაუგონარი რა არის, რომ დიდმა რუსეთმა პატარა საქართველო გადაჰყლაპოსო, თითქოს ამბობს ბ. ჟორდანია და თავის თავს და თავის „წესიერებას“ ძალიან ადვილად ხდის ბოდიშს.

რა თქმა უნდა, მართალი არც ეს არის და ასეთი ლაპარაკით ბ. ჟორდანიას მხოლოდ თავისი წარსული პოლიტიკის გადაფუჩეჩება სურს. იმავე რუსეთს მარტო საქართველოს გადაყლაპვა არ უნდოდა და როგორც ცნობილია, ზოგან გამარჯვებით, ხოლო ზოგან სასტიკი მარცხით, ეს რუსეთი ყველა თავის ყოფილ ქვეშევრდომ ერს ეომა. მაგრამ იყვნენ ერები, რომლებმაც რუსეთის შესევას გაუძლეს, თავი გადირჩინეს და დღესაც დამოუკიდებლები არიან (პოლონეთი, ფინლანდია, ლიტვა, ლატვია და ესტონია) და იყვნენ ისეთებიც (მათ შორის საქართველოც!) რომლებმაც რუსეთის შესევას ვერ გაუძლეს და დაიღუპნენ

„წესიერებას“, რომელიც ამ ერებში არსებობდა, ეროვნულ თავ-დაცვის საქმეში უპირატესი მნიშვნელობა ჰქონდა და გაიმარჯვეს იმ ერებმა, ვისაც ეს „წესიერება“ მართლა ჰქონდათ. მაგრამ ბ. ჟორდანიას უკუღმა მსჯელობს. აქ მისი ენტუზიაზმი ბნელდება და თითქმის იმისი თქმა სურს, რომ ილუპებიან ერები თუ მათ „წესიერება“ აქვთო და დამოუკიდებლობას ინარჩუნებენ ისეთები, რომელთაც ის არ აბადიათო.

ასეთია ბ. ჟორდანიას მსჯელობა. ისტორია, მაგალითი, შედარება, დასკვნა მისთვის არ არსებობს. იგი მხოლოდ იჩქარის დიდი და გამაბრუებელი „მაგალითებით“ რაც შეიძლება ჩქარა დაუმტკიცოს თავის მკითხველს, თუ რა ბრწყინვალე, რა შესანიშნავი იყო საქართველოში ეს მისი, არავინ იცის, სასარგებლო თუ უსარგებლო „წესიერება“!

ბ-ნი ჟორდანიას მოგვითხრობს:

„განა ჩვენში არ იყვნენ მემამულეთა და უმამულოთა წოდებები? მაგრამ ისინი ერთმანეთს არ დარევიან, ძმათა სისხლი არ დაუღვრიათ. ყველა კლასი და წოდება ამაღლდა თავის ინტერესებზე და თავისი ქონება და შეძლება ნაციონალური აღორძინების სამსხვერპლოზე მიიტანა. ვის არ ახსოვს თავად-აზნაურობის დაუვიწყარი აქტი, მისი წინამძღოლის აფხაზის მიერ საჯაროთ გამოცხადებული“-ო.

და აქ ბ. ჟორდანიას იგონებს თუ როგორ შესწირა საქართველოს თავად-აზნაურობამ თავისი კოლექტიური ქონება ერს, როგორ „სრულიად უპროტესტოთ მიიღი აგრარული რეფორმა“ მან.

ძვირფასი მოგონებაა! საქართველო, მისი თავად-აზნაურობა, სრული მისი ერი მუდამ ასეთი იყო. მხოლოდ უნამუსო და გაბრიყვებული პირები ჰყვირიან დღეს რომ ქართველი თავად-აზნაურობა („ფეოდალბი“) წარსულში საქართველოს მიწებს „ჰყიდოდა“. თავადი კონსტანტინე აფხაზი კაცი იყო და ქუდიც ეხურა! თავისი კარგი ქართველობა მან სიკვდილითაც დაამტკიცა. მისი შუქი დღესაც გვინათებს. ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილიც ასეთი საქართველოს მხედარი იყო!

მერე რითი უპასუხა ბ. ჟორდანიას „წესიერებამ“ ასეთ თავად აფხაზს? მისმა პარტიამ საქართველოს სოფლებში წითელი მამალი გაუშვა და თავად-აზნაურობას სწვამდნენ და ხოცავდნენ. იყო შემთხვევები როცა თავად აზნაურთა ოჯახებს დედა-ბუდიანათ ჟლეტდნენ და მათ ცხედრებს ძაღლებთან ერთად ჰკეტავდნენ. ეს ხდებოდა დამოუკიდებელ საქართველოში, ბ. ჟორდანიას წესიერების ხანაში, როცა საქართველოს პარლამენტი არსებობდა.

მე ამას ეხლა არ ვამბობ — ამაზედ ვსწერდი იმ საშინელ დღეებშიაც.

თავადი აფხაზი, დიდი ვალდებულების კაცი თავის ქვეყნის წინაშე და დიდი გულის ადამიანი განსაცდელის დროს, ამ პარლამენტის ტრიბუნაზედ გამოვიდა და სთქვა:

—მე ვეკითხები მთავრობას: სთვლის თუ არა ის საქართველოს თავად-აზნაურობას თავის მოქალაქეებად და თუ სთვლის ვალდებულად რაცხს თავის თავს დაიცვას მათი სიცოცხლე თუ არა? თუ მთავრობა

ამაზედ უარს იტყვის, ჩვენ მეტი არაფერი დაგვრჩენია, რომ ჩვენი მამა-პაპათა ქვეყნიდგან სხვაგან გადავსახლდეთო!

მას პასუხი გასცა შინაგან საქმეთა მინისტრის ამხანაგმა ბ. გვარჯალაძემ:

— ჩვენი რევოლუცია გამარჯვებულია და გამაჯვებული რევოლუცია ტერორს აღარ საჭიროებს. ამიტომ რასაც დღეს საქართველოში ადგილი აქვს — სამწუხაროა. მაგრამ ბ.ნ აფხაზს კარგად უნდა ესმოდეს რომ ის, რაც დღეს საქართველოში ხდება შურისძიებაა იმ დანაშაულისათვის, რომელსაც თავად-აზნურთა წინაპრები საუკუნეთა განმავლობაში გლეხობის მიმართ სჩადიოდნენო.

ამ რიგად ბ. გვარჯალაძემ არა მარტო დაადასტურა ეს ტერორი, არამედ გაამართლა კიდევაც. ასე ლაპარაკობდნენ მინისტრები საქართველოს პარლამენტში. ეს იყო პარლამენტი, რომლის ტრიბუნაზედ განსვენებული ჯუღელი წელ-მაუზერიანი ადიოდა...

ბ. გვარჯალაძის სიტყვის შემდეგ, თავადი აფხაზი სხდომის დარბაზიდგან პირდაპირ პარლამენტის კანცელარიაში შევიდა და მდივანს წერილობითი განცხადება გადასცა, რომ ამ დღიდგან პარლამენტის წევრობაზედ ხელს იღებდა. ამის შემდეგ თავად აფხაზს პარლამენტში ფეხი აღარ შეუდგავს.

ასეთი იყო ის „წესიერება“, რომელიც, ბ. ჟორდნიას თქმით, საქართველოში არსებობდა და რომელიც დაჰგმო და შეაჩვენა სწორედ იმ კაცმა, რომლის ხსოვნის წინაშე ბ. ჟორდანიას დღეს თავს იხრის. მაგრამ გულწრფელი და უანგარიშო არც ეს ქამანდია. თუ ბ. ჟორდანიას დღეს თავად-აზნაურობაზედ და თავად აფხაზის „დაუვიწყარ აქტზედ“ ლაპარაკობს, აიხსნება მხოლოდ იმ მოსაზრებით, რომ შემოფანტული ემიგრაციის თავის მოსაყრელად მას ქართული სათნოების მაგალითი სჭირია, რომელსაც თავისი პარტიის ისტორიიდგან ბევრს ვერ დაასახელებს.

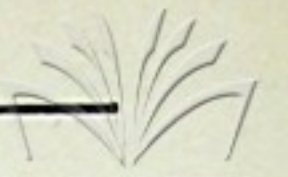
საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების ოცი წლის თავზედ მეტი არ იქნება ითქვას, რომ ყველაზედ ნაკლები ღვაწლი ამ საქმეში თვით ბ. ჟორდანიას მიუძღვის. მან არ ისურვა, ან ვერ გაბედა, რომ დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობის პირველი თავმჯდომარე თითონ ყოფილიყო. პირველი ქართველი პრემიერი განსვენებული ნოე რამიშვილი იყო. გავიდა თვე და „სახალხო გვარდიამ“ ნ. რამიშვილს „კუ-დ-ეტა“ მოუწყო და მთავრობის სათავეში ნ. ჟორდანიას ჩააყენა, რომელიც ამ „გვარდიის“ მთავარი შტაბის თავმჯდომარე იყო. ასე დაიწყო „სახალხო გვარდიის“ ბატონობა რესპუბლიკაში, რამაც მალე საქართველო თებერვლის კატასტროფამდე მიიყვანა.

შ. ამირეჯიბი

დიდი მგოსნის მიპატიჟება რაჭა - ლეჩხუმში (ნამოგონარიდან)

მეოცე საუკუნის მეორე ათეულის დასაწყისში მოეწყო აკაკის გამგზავრება რაჭა-ლეჩხუმისაკენ. უმთავრესი მიზანი უჩვეულო მიპატიჟებისა ხალხის მიერ იყო, საშვალეება მიეცა მწერლისათვის გასცნობოდა საქართველოს იმ ნაწილს, რომელიც მანამდე არ ენახა. სწორედ უცნაური მოვლენაა, რომ ერთი უწარჩინებულესი და უპირველეს ქართველთაგანი არ ცდილა თავის ღრმა მოხუცებულობამდე ენახა ერთი საუკეთესო კუთხე, რომელიც ასე მჭიდროდ მიტმასნულია მის სამშობლო საჩხერე-სხვიტორთან. საუბედუროთ დაუვიწყარი ჩვენი სიამაყე აკაკი არ იყო აშორებული ჩვენს საერთო ნაკლს. განათლებულ ქვეყნებში იშვიათია ისეთი მამულიშვილი, რომელსაც დავლილი არა ჰქონდეს თავის მხარე. ილია ბრძენიც ხნიერი ეწვია მოძმე აფხაზთა დედაქალაქს სოხუმს, სადაც მიიპატიჟა და ღირსეული ზეიმი გაუმართა. მას იქაურმა ინტელიგენციამ ორივე ერისამ. მეორე ჩვენს მოამაგეს რაჭაში მასპინძლად გაუხდა ერის მშრომელი ნაწილი. ამან ითავა ამ მამულიშვილურ საქმის გაძლოლა და დიდებულადაც შეისრულა გულის ნატვრა-წადილი. მოგეხსენებათ, რომ რაჭველობა განსაკუთრებული თვისებებით არის შეჭურვილი: იგი მუყაითი მშრომელია, მომჭირნე, გამჭრიახე, დაუზარებელი. რაჭველი მოძრავია: გადის თავის ოლქიდან, შრომობს გარედ, ეძებს საღსარს, მოაქვს თავის რაჭაში, იმშვენებს სახლს - კარმიდამოს, ვენახსა და ბაღს. ამისათვის ყველასათვის სასიამოვნო იყო ხოლმე თვალყურება რაჭა-ლეჩხუმისა. რაჭველ მშრომელს შეხვდებოდით ყველგან შავი ზღვის ნავთსადგურებში, სადაც მტვირთველ - მუშათა სამაგალითო ამხანოგაბონი ჰქონდათ მოწყობილი. ასე გასინჯეთ, უმაღლეს სასწავლებლებში სტიპენდიანტებიც კი ჰყავდათ. თვით ჩვენს პირველ დედა-ქალაქში რაჭველობა შეადგენდა პურისმცხობელთა, მზარეულთა, ხელზე მოსამსახურეთა, პატარა სასტუმროს პატრონთა წრეს. ეს მშრომელი რაჭველნი უეჭველად ქართული წერაკითხვის მცოდნენი იყვნენ ხოლმე, დიდი მამულიშვილური გრძნობით ვითარდებოდნენ ეროვნულ ნიადაგზე, სახეში მუდამ ჰქონდათ ოჯახის და სამშობლოს სიკეთე. აი, სწორედ ამ წრეში დაიბადა პირველად სურვილი მგოსან აკაკის მოწვევისა რაჭა-ლეჩხუმში. მათ კარგად ჰქონდათ გათვალისწინებული, ვის იწვევდნენ და რამდენად სათაყვანებელი იყო იგი ყველა ქართველისათვის. მათში თაოსნათ გამოვიდა პურისმცხობელი მწიგნობარი იოზა ისაკაძე. თანამოაზრეებმა და თანამგრძნობებმა მრავლად დაუჭირეს მხარი, აღჭურვეს სრული უფლებით და დაულოცეს გზა საპატიო საქმის შესასრულებლად. მას გვერდში ამოუდგა განსვენებული მწიგნობარი სოსიკო მერკვილაძე — ეს განსაკუთრებული მქადაგებელი მშრომელ ხალხში ქართულ მამულიშვილობის იდეალისა. ამათ მიჰმართეს „თემის“ რედაქციას და მის თანამშრომლებს და საქმეც გაიჩარხა. მოგზაურობა გამოვიდა მართლაც საგანგებო

და უბრალო. გამოსავალ წერტილად დასახული იყო მეორე ჩვენი დედა ქალაქი ქუთაისი — ეს მუდმივი ბუდე ყოველგვარ ქართულ ნაციონალურ აღტყინებისა. აქ დამზადებული იყო კარგად მოწყობილი ჩასაჯდომი ეტლი, ნაირ-ნაირ შტოებით და ყვავილებით შემკული გამძლე ცხენებით და გამოცდილი მეეტლით. მოპატიჟებული იყო აგრეთვე კინოაპარატის მქონებელი გ. ამაშუკელი, რომელიც შეუერთდა ექსკურსიას. ქუთაისიდან გამოსვლის წინააღმდეგ ბოტანიკურ ბაღში „ფერმაზე“ მთელი ამაღლა მგოსნისა წარსდგა მის წინაშე. თვითეული წევრი ცალკე საღამოს აძლევდა. სურათი დამსწრეთათვის ჩინებული იყო. სამწუხაროდ კინოოპერატორს მარცხი ეწვია და ფილმიდან ამოსქრეს ეს ადგილი. მე შემრჩა მხოლოდ ერთი სულ პაწაწკინტელა ნაჭერი, რომელიც სამახსოვროდ ბ. ამაშუკელმა გადმომცა. ეს საამური ნობათი სრულებით შემთხვევით ლტოლვილობის დროს თან გამომყვა. ოდესმე დავბეჭდავ. მეორე დღეს დილა ადრინა მგოსანი მხლებლებითურთ გაემართა დაბა ონისაკენ. ბ. ჯიბო წერეთელი არ მოეშვა ძვირფას მგზავრს და მიიწვია ამაღლითურთ თავის ბინაზე ჭომაში. ყავა-ჩაი ხაჭაპურით და სხვა და სხვა ჩვენებური ნამცხვარით გაუმასპინძლდა უხვი და ტკბილი მოსაუბრე მასპინძელი ყველას. თითქმის ზეზე მდგომარებმა გამალებით მოვუღეთ ბოლო საუზმეს და ხელახლა შეუდექით გზას. გზაში მჭიდროდ მოსახლე ადგილებში გვხვდებოდა მრავალი ხალხი ადგილობრივი სახელმძღვანელო კომიტეტის მეთაურობით. ყველგან ჰმეფობდა წესი და რიგი. კუთხეები ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს წრფელ გრძნობათა გამოთქმასა და სტუმართმოყვარეობაში. გზაში დიდს მოგზაურს ძალიან მოეწონა ადგილი „საზღვარა“, რომელიც ჰყოფს ქუთაისის და ლეჩხუმის მაზრებს. მშვენიერმა მდებარეობამ მოჰხიბლა. პირველი შესამჩნევი შეხვედრა მოემზადებინა მექვენას. თავი მოეყარა დიდძალ ხალხს ახლო-მახლო სოფლებიდან. დიდხანს მოგვიხდა აქ გაჩერება, სანამ შემუშავებული გეგმა სისრულეში არ იქმნა მოყვანილი. როგორც კი გავშორდით მექვენას, მივუახლოვდით სოფელ ტვიშს, სადაც განთქმული იყო სემირანა ახვლედიანის დუქანი ბალითურთ. განცვიფრებით შეჰყურებდა ჩვენი მგოსანი თვალუწვდენელ ამაყ მწვერვალს „ხვამლს“, რომელზედაც სახალხო გადმოცემით მიჯაჭვული ყოფილა ამირანი. ამ კლდის ნაპრალებში ზგატკეცილის გაკეთებამდე რიონის პირას მიიმართებოდა მეტად ვიწრო „გზა“, ხიფათების ამტეხი და შიშის მომგვრელი. ამ გზის ქვეშ დროგამოშვებით — უფრო წყალდიდობის დროს — გვირაბიდან დიდის შხუილით და ქუხილით გამორბის — უთუოდ ახლაც — ეგრედ წოდებული ღრუდო. სიტყვამ მოიტანა და უნდა ვსთქვა, რომ რაჭა-ლეჩხუმში წყლის ჩამოშხუილებას მრავალი სახელწოდება ეთვისება, მაგ.: შხივი, ჩაქუხი, ჩანჩქერი, ჩახრიალა და სხვ. უნებლიედ გახსენდება ჰაპანწყვეტით მომფიქრალი ჩვენი მთარგმნელები, რომელთაც ვერ მოეძებნათ ნამდვილი შესატყვისი რუსული სიტყვა „ვოდოპადისათვის“ და პირდაპირ „წყალვარდნილად“ თარგმნიდნენ. მათ უნდა სცოდნოდათ სამშობლოს მთაგორიანი ადგილები და მაშინ ადვილად მოსძებნიდნენ საჭი-

ქართული
ლიტერატურა

რო სახელს. მექვენას შემდეგ დიდის ამბით დაგვხვდა სადგური სოფ. გლ... პანა. აქაურმა შეძლებულმა ვაქარმა მალხაზა ალავიძემ სამაგალითო დიხვედრა მოუმზადა აკაკის. ლაჯანურა — მდინარეზე, რომელიც აქა ჰქმნის უმშვენიერეს ხეობას და ლაილაშ-ცაგერ-სვანეთისაკენ გზასა ხსნის, მასპინძლებს გაემართათ თევზის ქერა. ალპანა ჩქარა მივატოვეთ. მიპყრობილი ყურადღებით გაუარეთ უდაბნო „საირმეს“ კლდეებს, რომელნიც ვეებერთელა ბუნებრივ სვეტებს წარმოადგენენ. აქ კლდეებს შუა ამოდის კვამლი, ქვები გამურულია, ზამთარში თოვლი არ ჩერდება — დნება მაშინვე. გადავლახეთ საირმე, დავეშვით ქვევით და მივედით სოფელ ქრებალოს ანუ ტოლის საფოსტო სადგურს, რომელიც მდებარეობს ასკის წყალზე რაჭისა და ლეჩხუმის საზღვარზე. ამ ბოლაშ ადგილას, როგორც მას ეძახიან ადგილობრივი მცხოვრებნი, სულ მოკლე ხანში გაემართათ აფთიაქი, საავადმყოფო ქსენონი, საკრედიტო დაწესებულება, ფოსტა-ტელეგრაფი, სკოლა და წიგნთსაცავი - სამკითხველო. ეს სოფელი დღითი დღე იზრდებოდა, აღარ სჯერდებოდა სოფლის სახელს და დიდი დაბისკენ მიისწრაფოდა.

ამ ქრებალოში გამოდიან რიონ-გალმა მხრელები, სოფ. ბაჯის და სხვა სოფლების მცხოვრებნი. ამიტომ მგოსნის დასახვედრათ დიდძალი ხალხი შეყრილიყო. სოფლის შესავალში ამართული იყო საზეიმო დახვედრა. ძველმა მწერალმა, გაზ. „დროების“ თანამშრომელმა, ენა-მქვერობით განთქმულმა ქაიხოსრო გელოვანმა მიჰმართა მშვენიერი სალაშქრით. მან სთქვა, სხვათა შორის — ეს კარგად დამამახსოვრდა — შემდეგი: „დიდი რუსთველის შემდეგ ქართულმა მწერლობამ დიდხანს იბერწა, რომ ბოლოს შენ, მგოსანო, მოჰვლენოდი სამშობლო ქვეყანასო!“ მაღალმნიშვნელობის სიტყვებით შეკაზმულმა სიტყვამ მსმენელნი განაცვიფრა. აკაკის ეტყობოდა დიდი კმაყოფილება. თავი იჩინეს აგრეთვე ახალგაზრდებმაც. ტოლა-ქრებალოს შემდეგ გავიარეთ სოფ. ხვანჭკარა და მისი განთქმული ვენახები, სადაც აყენებენ შესანიშნავ ყიფიანის ანუ ალექსანდროულის ღვინოს. შევედით სოფელ სადმელის წყეულ ვიწროებში, სადაც, მიუხედავად გზა-ტკეცილისა, ისეთი ტლაპოიცის, რომ გასვლა საშიშია. საბედნიეროდ აკაკის მოგზაურობის დროს გზა მშრალი აღმოჩნდა. მგოსნის მაყრიონი დიდის ზეიმით გაქიმული მიდიოდა. უცებ აკაკის ეტლი გააჩერა ერთმა მომავალმა დარბაისელმა უცხო ადამიანმა, ტურისტათ გამოწყობილმა, რომელსაც ბლომად მოსდევდა ახალგაზრდობა; აგრეთვე უცხოელი. მეთაური მივიდა აკაკისთან და მოახსენა: „ონიდან მოვდივართ, გზადაგზა გვხვდებოდა მრავალი ხალხი, რომელიც თქვენს მოლოდინში მთელი დღე გზის პირას არის გაჩერებული. ცხადია თქვენ დიდი ღვაწლი მიგიძღვით, რომ ხალხი ასე გაფასებთ. ნება მომეცით ხელზე გეამბოროთო.“ ნება უცხომ არ მიიღო. ეს პირი ხარკოველი პროფესორი გამოდგა, რომელიც სტუდენტებს მოუძღვებოდა. მან ხარკოვში დაბრუნებისას თავის შთაბეჭდილება გაზეთში მოათავსა. სამწუხაროდ მეხსიერებამ მიღალატა: აღარ მახსოვს არც გვარი პროფესორის, არც სახელი გაზეთის.

(გაგრძელება იქნება)

გრ. დიასამიძე

ჩემს ბრალმდებელთ

(გაგრძელება)

რადგან მენშევიკების ბლოკში მყოფ ნაციონალისტურმა მიმართულებებმა ჟურნალ „კავკაზ“-ის წინააღმდეგ მთავარ თეორეტიკოსად ბატონი მანველიშვილი წამოაყენეს, რადგანაც ამ მიმართულებებმა შეაქეს რა ბატონი მანველიშვილის ბროშურა, ამით კვერი დაუკრეს მასში წამოყენებულ დებულებებს, ჩვენ იძულებული ვართ განვაგრძოთ მასთან პოლემიკა, თუმცა ეს ჩვენთვის სრულებით საინტერესო არ არის. უპირველესად ყოვლისა ჩვენ შევეხებით მთავარ საკითხს, შესახებ კავკასიის ერთა ურთიერთობისა.

ბატონი მანველიშვილი ამის შესახებ შემდეგს სწერს:

„კავკასიის დამოუკიდებლობის საკითხზე არ ღირს ბევრის თქმა. ამას დღეს ყველა იცავს. განსხვავება შეიძლება იყოს მეთოდებსა და საშუალებებში, რითაც ესა თუ ის მიმართულება ფიქრობს მის განხორციელებას. ამ მხრივ კი „კავკაზ“-ის არსებითი აზრი იმაში მდგომარეობს, რომ ის გვიქადაგებს სწორედ დამოუკიდებლობის საწინააღმდეგო პრინციპს, რათგან მისი „დამოუკიდებლობა“ ეხება მხოლოდ გუშინდელ ბატონებს, ხოლო მის მიერ საკითხის დაყენება ხვალ სხვას გულისხმობს; ცხადია ბატონი ბამმატი ამ მომავალი დამოუკიდებლობის ფორმას კალმით „მეგობრულ ურთიერთობას“ უწოდებს, მაგრამ მას შემდეგ რაც მან ვერ შესძლო სათანადო დაესაბუთებინა, რომ ეს „მეგობრული ურთიერთობა“ გახდება საერთაშორისო ღირებულებად, ლაპარაკი ზედმეტია მის „დამოუკიდებლობაზე“. როგორც ქვემოთ ვნახავთ, ბ. ბამმატი ვერ შესძლო და ვერც შესძლებს დაამტკიცოს, რომ მთელი ისტორიის განმავლობაში და დღესაც ირან-ოსმალეთის ინტერესებთან შეთანხმებით კავკასიის დამოუკიდებლობის იდეის გამარჯვება ვერ მოხერხდა. მაშასადამე გულისხმობს უარყოფას რუსეთის და მიღებას ირან-ოსმალეთის ორიენტაციის. რამდენად გულწრფელია ის ამაში, ან ასე ერთად „ირან-ოსმალეთის“ ორიენტაცია რამდენად გამოხატავს გარკვეულ პოლიტიკურ მიმართულების ცნებას, ამაზედ არას ვიტყვით“. (საქართველოს საზღვრები. გვ. 21).

მკითხველი დამეთანხმება, რომ მანველიშვილის ბროშურის ეს ადგილი მეტის მეტად ბუნდოვანია. ჩვენ რამდენიმეჯერ წავიკითხეთ იგი მაგრამ ძალიან გაგვიძნელდა მისი გაგება. ჩვენ შევეცდებით მაინც მივსწვდეთ მის აზრს, ვინაიდან ცხადია, რომ რასმე მაინც ფიქრობდა იგი, როდესაც ზემოდმოყვანილ სტრიქონებს სწერდა.

რომ ამ მიზანს მივალწიოთ ამისათვის საჭიროა მოვიყვანოთ ის ადგილი ბ-ნ მანველიშვილის ბროშურიდან, რომელიც კავკასიის კონფედერაციას შეეხება და რომელიც წარმოადგენს ზემოდ მოყვანილი ციტატების გაგრძელებას. ბ-ნი მანველიშვილი განაგრძობს:

„სულ სხვაა კონფედერაციის საკითხი. მასზე ღირს შეჩერება. ამ საკითხზედ ემიგრაციაში ბევრი მომხიბლავი ლეგენდა შეიქმნა. ბევ-

რი ითქვა, ბევრი დაიწერა და პაქტებიც ხელმოწერილ იქმნა, ხოლო არც ერთხელ არავის მიერ ის რეალობის და შესაძლებლობის თვალსაზრისით განხილულ დაფასებული არ ყოფილა. მის ლეგენდარულ ხასიათს ის გარემოებაც ამტკიცებს, რომ მასზედ ყველაზედ მეტს მაშინ ლაპარაკობენ კავკასიელები, როცა სამშობლო დაკარგეს, ცხადია, იმ საპატიო, მაგრამ დონკიხოტურ სულისკვეთებით, თითქო კავკასია ერთად აღებული უფრო საყურადღებო გახდებოდა პოლიტიკურ და დიპლომატიურ ბაზარზედ, მხოლოდ მაშინ კი, როცა დამოუკიდებლობა ხელში გვექონდა, მასზე სერიოზულად არავის უფიქრია და თუ ფიქრობდა რაში გამოიხატა შედეგი? სწორედ საწინააღმდეგო მოვლენაში... 1918 წელს დამოუკიდებელი კავკასია ვერ ახერხებს ერთიანობის შენარჩუნებას და იშლება ცალცალკე რესპუბლიკებად. შემდეგაც დამოუკიდებლობის დაკარგვამდე მათ შორის მუდმივი ქიშპობა სუფევდა. მაგ. ისტორიაში პირველია, როდესაც სომეხ-ქართველთა შორის უთანხმოებას ომს (ხაზგასმულია ბ. მანველიშვილის მიერ) უწოდებენ (განა ომი არ იყო? ვ. ე.) და ეს მოხდა სწორედ ამ ხანაში. ეს არის სინამდვილე.“ („საქართველოს საზღვრები“ გვ. 21—22).

ამ ორ ციტატაში მე მკითხველის ყურადღებას ჯერ-ჯერობით ორ გარემოებას ვაქცევ. ერთი, რომ ორივე ციტატაში ბ-ნი მანველიშვილი ხმარობს ცნებას „კავკასიის დამოუკიდებლობას“, თუ პირველში ნათელი არ არის, თუ რას გულისხმობს ბ-ნი მანველიშვილი ამ ცნებაში, მეორეში ეს ნათელია. მას მხედველობაში აქვს ის კავკასია, რომელიც 1918 წელს არსებობდა, რომელიც ამავე წელს დაიშალა და რომელსაც კავკასია კი არა ამიერ კავკასია ერქვა. აქედან ჩვენ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ პირველი ციტატაშიც ბ-ნი მანველიშვილი იმავე შინაარსით ხმარობს ცნებას „კავკასიის დამოუკიდებლობას“. აქ ჩვენთვის გაუგებარია ერთი რამ. თუ ჩვენ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ამ-კავკასია, რამოდენიმე ერთ დასახლებული, 1918 წ. უნიტარულ პოლიტიკურ ერთეულს წარმოადგენდა და მისი დაშლა საბუთს აძლევს ბ-ნ მანველიშვილს ამავე ერთა კონფედერაციის წინააღმდეგ გაილაშქროს, რა ლოლიკა აძლევს ბ. მანველიშვილს უფლებას, რომ მიიღოს იდეა დამოუკიდებელ კავკასიის, როგორც უნიტარული პოლიტიკური ერთეულის. ვინც იცნობს ბუნებას უნიტარული სახელმწიფოსას და აგრეთვე კონფედერაციისას, მან კარგად იცის, რომ კონფედერაცია წარმოადგენს უაღრესად სუსტ ფორმას ერთა შეკავშირებისას და უნიტარული სახელმწიფო კი უაღრესად მჭიდრო გაერთიანებას. ვისაც დამოუკიდებელ ერთა დაშლა საბუთს აძლევს კონფედერაცია უარყოს, მან მით უფრო მეტის ენერგიით უნდა გაილაშქროს ერთა გაერთიანების წინააღმდეგ უნიტარულ სახელმწიფოს სახით. ბ-ნი მანველიშვილი უარყოფს კონფედერაციას და ლებულობს კი დამოუკიდებელ, ე.ი. უნიტარულ კავკასიას. პასუხს ვიძლევი „კავკაზის“ ხელმძღვანელთა მაგიერ, რომ თუ მართლა მოწინააღმდეგენი უნიტარული სახელმწიფოს იდეის გარშემო შეთანხმდებიან, ჟურნალი „კავკაზი“ მათ წინააღმდეგობას

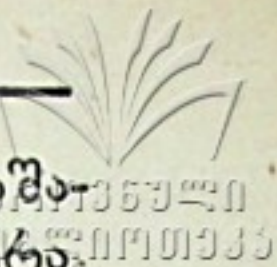
არ გაუწევს, თუ უზრუნველყოფილი იქმნა უნიტარულ სახელმწიფოში შესაძლებელი მაქსიმუმი დეცენტრალიზაციის, ესე იგი თუ უზრუნველყოფილი იქმნა შემაღლენელ ერთათვის კულტურულ - ადმინისტრაციული ავტონომია.

მაგრამ ბ-ნ მანველიშვილის მიერ არც კონფედერაციის უარყოფაში და არც კავკასიის დამოუკიდებლობის მიღებაში არავითარი ლოლიკა არ არსებობს, ამიტომ არც ერთს და არც მეორეს არავითარი ღირებულება არა აქვს. ბ-ნ მანველიშვილის აზროვნებას ახასიათებს ისეთი ნაკლი, რომელსაც ფილოსოფოსი კანტი ლოლიკურ ანარქიას უწოდებს და გასაკვირველი არ არის რომ მას სრულებით აკლია უნარი სახელმწიფო ცნებებში გარკვევის.

ჩვენის აზრით არის ერთი ფსიხოლოგიური მიზეზი, რომელიც იწვევს ბ. მანველიშვილის პოზიციაში ზემოდაღნიშნულ წინააღმდეგობას: მიუხედავად იმისა, რომ მისი არგუმენტაცია კონფედერაციის წინააღმდეგ თუ კი ესმისაღებია, უფრო გამანადგურებელია კავკასიის დამოუკიდებლობისათვის, ვინემ კონფედერაციისათვის, ბ. მანველიშვილი მაინც პრინციპიალურად პირველს ღებულოს და უარყოფს მეორეს. ბ. მანველიშვილს, მე ვფიქრობ, გზა-კვალს უბნევს ის გარემოება, რომ იმ თაობას რომელსაც იგი ეკუთვნის, თავის საკუთარი თვალებით უნახავს კავკასიის დამოუკიდებლობა და მისი დაშლა, მაგრამ რაც შეეხება კონფედერაციას ბ-ნმა მანველიშვილმა იგი მხოლოდ ემიგრაციაში ნახა ქალაქდზე დაწერილი, ამიტომ მის შეგნებაში კონფედერაციამ მიიღო ლეგენდარული ხასიათი, ვითარცა „ნაყოფმა დონკინოტურ სულისკვეთების.“

ბ-ნ მანველიშვილს არ ესმის თუ რა პირობებში მოხდა ის რევოლუცია, რომლის შედეგი კავკასიის დამოუკიდებლობა იყო და რა პირობებში მოხდება ის რევოლუცია რომელსაც ყოველი ჩვენგანი მოელოდეს. ცარისტულ რეჟიმის ხანაში კავკასია, რომელსაც ეწოდებოდა ამიერ კავკასია წარმოადგენდა ადმინისტრაციულ ერთეულს, მასში დასახლებულნი ერნი არ წარმოადგენდნენ სახელმწიფოებრივ სხეულს, მაშასადამე სრულიად ბუნებრივი იყო ის გარემოება, რომ რევოლუციამ ამიერ კავკასია უნიტარულ თვითმართველ ერთეულად გადააქცია, და შემდეგ კი როცა რუსეთში ბოლშევიკური გადატრიალება მოხდა, ამიერ კავკასია გამოეთიშა რუსეთს, მაშასადამე იგი დე ფაქტო სახელმწიფოდ იქცა, და ამ სახელმწიფოს კი უნიტარული ხასიათი ჰქონდა. რასაკვირველია, პოლიტიკურ წრეებში იყო მსჯელობა როგორც კონფედერაციისა, აგრეთვე ფედერაციის შესახებ, კონფედერაციის საკითხი იყო ამ შემთხვევაში საკითხი სახელმწიფოს დაშლის, ფედერაციის საკითხი კი იყო პრობლემა დიფერენციაციის.

საბჭოთა რუსეთში კი კავკასია კი არ წარმოადგენს პოლიტიკურ სხეულს, არამედ მასში დასახლებულნი ერები. ამ სხეულთ ფორმალურად სახელმწიფო ეწოდება, საბჭოთა რესპუბლიკა. მაშასადამე რევოლუცია, რომელიც დაანგრევს საბჭოთა რეჟიმს, ავტომატიურად ამ

პოლიტიკურ სხეულთ დამოუკიდებელ სახელმწიფოთ; აქცევს. მაშა-
სადამე მათი შეკავშირების პრობლემა ფედერაციისა და კონფედერა-
ციის სახით იქნება პრობლემა ინტეგრაციის. თუ ყოფილ დამოუკიდე-
ბელ კავკასიაში პრობლემა პოლიტიკური დიფერენციაციის არ წარ-
მოადგენდა საჩქარო საქმეს, მომავალ განთავისუფლებულ კავკასიელ
ერებისათვის პრობლემა ინტეგრაციის უნდა იქმნას მეორე დღესვე გა-
დაქრილი, თუ მათ არ სურთ კვლავ სხვისი ლუკმა გახდნენ.

დამახასიათებელია, რომ ბ-ნი მანველიშვილი ილაშქრებს რა კონ-
ფედერაციის წინააღმდეგ, არაფერს ამბობს ფედერაციაზე, მიუხედა-
ვად იმისა, რომ „კავკაზის“ ჯგუფში ტენდენცია უფრო ფედერაციისა-
კენ არის ვინემ კონფედერაციისაკენ და იმ შენიშვნაში, რომელიც ბა-
მატმა გაუკეთა ჩემს სტატიას ფედერატიულ გერმანიის ფინანსიურ
პოლიტიკის შესახებ, ის პირდაპირ აღიარებს აუცილებლობას კავკას-
ის ფედერაციისას. ბ-ნი მანველიშვილმა კარგი ქნა, რომ ამ საკითხს გაე-
ქცა, ისედაც მეტი მძიმე ტვირთი იკისრა მან და ქვეები, რომელიც მან
კონფედერაციას ესროლა უფრო ფედერაციას ხვდება ვინემ კონფედე-
რაციას და კიდევ უფრო მეტად იმ დამოუკიდებელ კავკასიას, რომელ-
საც როგორც ხვენ დაფინანსავთ ბ-ნი მანველიშვილი ღებულობს. არც
ერთხე, არც მეორეხე სამწუხაროდ ბ-ნი მანველიშვილს წარმოადგენა
არა აქვს. ამიტომ მე სრულებით არ მიკვირს, რომ ბ. მანველიშვილს
1918 წლის კავკასიის მთლიანობის დაშლა და კავკასიელ ერთა ქიშპო-
ბა კონფედერაციის წინააღმდეგ საკმაო არგუმენტად მიაჩნია.

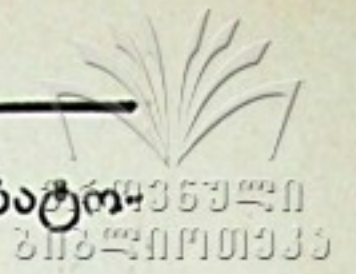
ეს იმას ნიშნავს, რომ ავადმყოფი სხეულის ექიმობას იმ წამალით
ეწინააღმდეგო, რომელიც ამ ავადმყოფის განსაკურნებლად არის მოგ-
ონილი, იმ მოსაზრებით, რომ სხეული ჯანმრთელი არ არისო. კონფე-
დერაცია სწორედ იმისათვის არის მოგონილი, რომ ერთა შორის ქიშ-
პობას ბოლო მოუღოს. ეს კარგათ ეცოდინებოდა ბ-ნი მანველიშვილს, ის
რომ კანტის ზეპირად არ „ეტროფოდეს“ და ცდილიყო გაერჩია მისი ორი
შრომა, ერთი — სამარადისო მშვიდობიანობის შესახებ, მეორე ეგრე
წოდებული „ზნეთა მეტაფიზიკა“. მე მოვიყვან მოკლედ კანტის ღებუ-
ლებათ.

მარტო ის, რომ ადამიანები ერთი მეორეს გვერდით ცხოვრობენ,
კანტის შეხედულებით უკვე საკმარისია, რომ მათ შორის ადგილი ქონ-
დეს ურთიერთ კონფლიქტს და შეხლა-შემოხლას. ასეთ მდგომარეობას
კანტი ველურ მდგომარეობას უწოდებს და მას ბოლო ეღება, როცა მყ-
არდება სახელმწიფოებრივი ხელისუფლება კანონითურთ. ასეთი ველ-
ური მდგომარეობა სახელმწიფოთა შორისაც არსებობს და სწორედ სა-
ხელმწიფოთა ერთი მეორეს გვერდით არსებობა ჰქმნის მათ შორის
მუდმივ კონფლიქტს და ომს. ვინაიდან ომის წყალობით მოპოებული
უფლება შეიძლება მეორე ომმა გააუქმოს, ამიტომ ასეთ უფლებას დრ-
ობებითი, პროვიზუარული ხასიათი აქვს. სახელმწიფოთა შეკავშირება
ამ უფლებას საბოლოო პერმპტორულ ხასიათს აძლევს ისე, როგო-
რც კანონი ადამიანთა მიერ მოპოებულ უფლებას. ეს შეკავშირება შე-

იძლება ორი სხვა და სხვა ხასიათის იყოს, ერთი ნებაყოფლობითი, რომელიც შეიძლება ნებაყოფლობითვე დაიშალოს, ეს ის შეკავშირება არის, რომელსაც თანამედროვე მეცნიერებაში კონფედერაცია ეწოდება და რომელსაც კანტი პერმანენტულ სახელმწიფოთა კონგრესს უწოდებს. მეორე ხასიათის შეკავშირება კონსტიტუციაზეა დამყარებული, მაშასადამე კანონზე, ამ შემთხვევაში სახელმწიფოთა შორის კონფლიქტი იმავე გზით სწყდება, როგორც სახელმწიფოში მოქალაქეთა შორის კანონით. კანტის სიმპატია უფრო ასეთ ხასიათის შეკავშირების მხარეზე იყო, ე.ი. ის აღიარებდა ფედერაციის უპირატესობას კონფედერაციაზე, მაგრამ ვინაიდან მას მსოფლიო მასშტაბით ფედერაციის განხორციელება ტექნიკურად შეუძლებლად მიაჩნდა (კანტის დროს არა თუ არ შეიძლებოდა რამდენიმე დღეში მთელი ქვეყნიერების გადაფრენა, არამედ რკინის გზაც არ არსებობდა), ამიტომ აქ ის მხოლოდ კონფედერაციაზე შეჩერდა. თუ კავკასიის მასშტაბით კონფედერაციის განხორციელებას წინ დაპრკოლებები ეღობება, მით უფრო ძლიერი უნდა ყოფილიყო ეს დაპრკოლებანი მსოფლიო მასშტაბით, მაგრამ კანტმა იცოდა ის, რაც ბ-ნ მანველიშვილმა არ იცის, რომ პოლიტიკის მიზანი სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ დაპრკოლებანი გადალახო და არა მათ წინაშე ქედი მოიხარო.

თანახმად ბ-ნ მანველიშვილის ლოდიკის, თუ წარსულ ისტორიაში უგუნურებას ჰქონდა ადგილი, არ უნდა ვეცადოთ ეს უგუნურება მომავალში თავიდან ავიციდინოთ, პირიქით იგი უნდა დავაკანონოთ და მასზე ჩვენი პოლიტიკა ავაგოთ. უგუნურება იყო, რომ წარსულ საუკუნოებში ქართული სამეფონი და სამთავრონი ერთმანეთს შორის ინტრიგებს და ქიშპობას ეწეოდნენ, საქმე ომამდისაც მიდიოდა, ან მტერთან ომის დროს ერთი ნაწილის მტრის მხარეზე ამოდგომამდის. უბედურება იყო, რომ არ გამოჩნდა სახელმწიფო გენიოსი, რომელსაც თავის რკინის ნებისყოფით ბოლო მოეღო ამ დაქუცმაცებისათვის და ერთი ძლიერი სახელმწიფო გამოეჭედა. ბ-ნ მანველიშვილს წარმოდგენაც არ აქვს, რომ ასეთ ამოცანას ისტორია საკუთარ ინიციატივას უყენებს და არა რომელიმე გარედან მოსულ ძიძას, ამიტომ იგი ირან-ოსმალეთს იმას აბრალებს, რომ ამ სახელმწიფოებმა ძიძის როლო არ ითამაშეს ქართველ სახელმწიფოთა მიმართო. რასაკვირველია, მე სრულებით არ მსურს ამ ორ სახელმწიფოთა წარსული ველური პოლიტიკა გავამართლო, მე მინდა მხოლოდ იმ გარემოებას გავუსვა ხაზი, რომ ერისა და ერთა გაერთიანება არის იმანენტური და არა ტრანსედენტალური ძალის საქმე. ბ-ნი მანველიშვილი რომ პოლიტიკურ სარბიელზე ამ ძველ ეპოქაში გამოსულიყო, ხოლო მის დროს გამოჩენილიყო პირი, რომელიც მიზნად დაისახავდა შეკავშირების იდეის პროპაგანდას, მანველიშვილი მასაც იმ არგუმენტებით გაუმასპინძლდებოდა, რომლებითაც ის დღეს „კავკაზის“ წინააღმდეგ აწარმოებს თავის კამპანიას.

რასაკვირველია, შთამომავლობა ამისათვის მას მადლობას არ ეტყობა ისე, როგორც მომავალში, ჩვენ დარწმუნებული ვართ, შთამომავ-

ვლობა მას მადლობას არ ეტყვის მის დღევანდელ დეზორგანიზაცი-
რულ ანტიეროვნულ, მენშევიკოფილური მუშაობისათვის.

სცდება ჩვენის აზრით, მანველიშვილი, როდესაც ის ფიქრობს, რომ წარსულში კავკასიის (უკეთ რომ ვსთქვათ საქართველოს) გაერთიანებას ხელი შეუშალა ირან-ოსმალეთის შემოსევამ. აქ ჩვენის აზრით ნაწილობრივ მაინც არეულია ერთმანეთში შედეგი და მიზეზი. ჩვენის აზრით დაქუცმაცება კი არ იყო შედეგი შემოსევის, არამედ შემოსევა და საქართველოში არხენად ნავარდი შესაძლებელი იყო სწორედ ამ დაქუცმაცების, ფეოდალურ ანარქიის მიზეზით. აქ ადვილად შესაძლებელია, რომ ჩვენ ვსცდებოდეთ, ვინაიდან ჩვენ არ გავვიწევია ამ საკითხის დეტალური სტუდია. მაგრამ ჩვენ არ შეგვიძლია დავეთანხმოთ ბ-ნ მანველიშვილს, როდესაც იგი ამიერ კავკასიის დაშლას და საქართველოს უბედურებას ოსმალეთს აწერს, ვინაიდან აქ ჩვენ თვითონ ვიყავით მოწამე ამ ისტორიის. მხოლოდ როდესაც ჩვენ უკეთებთ წარსულ საუკუნეების ისტორიას ინტერპრეტაციას, რომელიც მანველიშვილის შეხედულებას ეწინააღმდეგება, ჩვენ სხვათა შორის ერთ დოკუმენტს ვეყრდნობით, რომელიც ჩვენის აზრით ძალიან მჭერმეტყველურად ღალატებს იმას თუ რა ტრადიკული როლი ითამაშა ჩვენს წარსულში იმან, რასაც ერთხელ ბატონმა ივანე ჯავახიშვილმა ტფილისის უნივერსიტეტის საპროფესორო ოთახში საუბრის დროს, რომლის მოწამე ჩვენ ვიყავით, „უკაცობა“ უწოდა. ეს დოკუმენტი არის 1783 წელს ირაკლის მიერ რუსეთთან დადებულ ხელშეკრულების დამატება. იქიდან სჩანს, რომ ირაკლი რუსეთს სთხოვდა ექვს ზარბაზანს და ორ ბატალიონ ჯარს. გული მიკვდება, როდესაც ამ დოკუმენტს ვკითხულობ ხოლმე. რამდენად სუსტი უნდა ყოფილიყო საქართველო, რომ მას თავის სუვერენიტეტზე ექვსი ზარბაზნისა და ორ ბატალიონისათვის უნდა ეთქვა უარი! ან რამდენად სუსტნი უნდა ყოფილიყვნენ ჩვენი მტერნი, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო ექვს ზარბაზნით და ორ გადისციპლინებულ ბატალიონით მათი მოგერების მოწყობა!

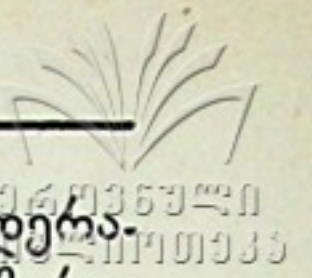
კავკასიის ერთა მჭიდრო შეკავშირება, ე.ი. ფედერატიულ სახელმწიფოს შექმნა, წარმოადგენს აუცილებელ საჭიროებას, თუ მათ რასაკვირველია, სერიოზულად სურთ დამოუკიდებლობის პოლიტიკის გაგრძელება. ორში ერთი, ან მათ საკუთარი შეკავშირებული ძალებით უნდა შესძლონ კავკასიონის დაკეტა, სამუდამოდ უნდა უზრუნველჰყონ კავკასიის საზღვრები ჩრდილოეთის ტალღისაგან, ან უნდა აღიარონ, რომ ისინი მომწიფებულნი არიან მხოლოდ მონობისათვის. ამ ამოცანის გადაჭრას ვერ შესძლებს კონფედერაცია, ამისათვის საჭიროა სწორედ ფედერაცია.

კონფედერაცია — ეს უფლებრივი ურთიერთობაა. ამ ურთიერთობაში მყოფ სუვერენულ სახელმწიფოთ ყოველთვის შეუძლიანთ ეს ურთიერთობა გააუქმონ. ფედერაცია — ეს უკვე გულისხმობს არა მარტო ურთიერთობას, არამედ აგრეთვე უფლებრივ სუბიექტს ცენტრალურ ხელისუფლებას, სუვერენულ ნებისყოფით აღჭურვილს. აქ ბა-

ტონობს კანონი, რომელიც აბსოლუტურად სავალდებულოა, როგორც მოქალაქეთათვის, აგრეთვე კავშირში მყოფ ცალკე პოლიტიკურ თეულთათვის. მაშასადამე კავკასიის ერთა კავშირში ჩვენ ვგულისხმობთ სუვერენულ კავკასიურ სახელმწიფოს. მაშ რაში გამოიხატება აქ დამოკიდებულება ოსმალეთისაგან? თუ ოსმალეთი ეწინააღმდეგება, როგორც ბ. მანველიშვილი მოგვითხრობს კავკასიის კონფედერაციას, მით უმეტეს ფედერაციას, მაშ ხომ აშკარაა, კავკაზის დირექტორი ბ. ბამმატი არ გამოდის ოსმალეთის ინტერესებიდან, როდესაც იგი იცავს იდეას კავკასიის ერებისას.

თავი და თავი საბუთი ყოვე ლპოლიტიკურ შეკავშირების, მაშასადამე პოლიტიკური დაქუცმაცების ლიკვიდაციის არის ის, რაც პოეტმა აკაკიმ შემდეგ სიტყვებში გამოხატა: — „ერთობა ჩვენთვის ტახტია, მტრებისთვის სახრჩობელა“. — თუ უწინ მთავარი კავკასიის დამრღვევი ტალღა სამხრეთიდან მოდიოდა და მისი პირველი მსხვერპლი ჯერ სომხეთი და მერმედ კი საქართველო ხდებოდა, დღეს ხომ ეს მდგომარეობა შეცვლილია. დღეს ასეთი ტალღა ხომ ჩრდილოეთიდან მოდის და პირველი მისი მსხვერპლი ის ერი ხდება, რომელსაც ბამმატი ეკუთვნის, მაშასადამე სრულიად ბუნებრივია, რომ შეკავშირების, ურთიერთშორის კავკასიაში აბსოლუტურ სოლიდარობის იდეის ფანატიკოსად ამ ერის შვილი ბამმატი გამოდის, და მართლა საჭიროა ან ჭკუით ავადმყოფობა ან ბოროტი ნებისყოფა, რომ ამაში ადამიანმა მტრის სამსახური დაინახოს. ბ. მანველიშვილმა იცის, რომ ენას ძვალი არა აქვს დ ქალღლი ყველაფერს აიტანს, ამიტომ „კავკაზის“ პოზიციის წინააღმდეგ იგი არ უფრთხილდება არავითარ არგუმენტს, რაც უნდა აბსურდული იყოს იგი. აი, მაგალითად, ერთი მისი არგუმენტთაგანი: „ერთი წუთით წარმოვიდგინოთ, რომ კავკასია განთავისუფლდა და კონფედერაცია განხორციელდა. ვინ მისცემს გარანტიას მოკავშირე მუსულმანობას იმის შესახებ, რომ ერთ მშვენიერ დღეს მის მეზობელ ირანთან ან ოსმალეთთან კავკასიას ომი არ დასჭირდება. რანაირი მდგომარეობაც არ უნდა გვქონდეს ჩვენ მათთან, რომელ ჭკუათ მყოფელს მოუვა თავში აზრად, რომ ასეთი ზავი სამარადისო იქნება. როგორ შეიძლება ჩვენი ინტერესები მუდამ დააკმაყოფილონ მათ, ან როდემდე შეიძლება მათ წითელი კვერცხები ვუყაროთ! და ამ დროს რას იზამს აზერბეიჯანი ან იგივე ბამმატი, თოფს ესვრის დღეს მის კეთილის მყოფელს? ამისათვის დადებით პასუხს 1938 წლამდე ვერც მოქმედებაში და ვერც რაიმე გამოცემაში ვერა ვხედავთ, საწინააღმდეგოს ათასს.“ (გვ. 25.)

სამწუხაროა, რომ ბ. მანველიშვილს, რომელიც ტრაბახობს, რომ ივანე ჯავახიშვილის უნივერსიტეტშია გაწვრთნილი, დღემდის ვერ უსწავლია ის ელემენტარული ჭეშმარიტება, რომელიც შეიძლება ითქვას, თავი და თავია, განსაკუთრებით აკადემიურად განათლებულ კაცისთვის: ვისაც სურს ამა თუ იმ საგანზე მსჯელობა, მას ამ საგანზე წარმოდგენა მაინც უნდა ჰქონდეს. ვინც მაშასადამე ეხება კონფედერაციას

რაციის პრობლემას მან უნდა იცოეს თუ რა არის ბუნება კონფედერაციის და რით განსხვავდება იგი სახელმწიფოთა სხვა სახის შეკავშირებისაგან, კერძოდ ფედერაციისაგან. მართლაც რა საქმე უნდა ექნეს კავკასიის კონფედერაციას ბამატთან, როგორც თოფის მსროლელთან, ე.ი. როგორც უბრალო მოქალაქესთან? კონფედერაცია ხომ სახელმწიფო არ არის, არამედ სახელმწიფოთა შორის არსებული ხელშეკრულებითი ურთიერთობა. როგორც გერმანიის სახელგანთქმული სახელმწიფო მეცნიერი ამბობს, კონფედერაცია, წინააღმდეგ ფედერაციისა უფლებრივი სუბიექტი კი არ არის, არამედ უფლებრივი ურთიერთობა. მაშასადამე კავკასიის კონფედერაციას ბამატთან როგორც მოქალაქესთან საქმე არ ექნება. მასთან საქმე ექნება მხოლოდ კონფედერაციაში მყოფ მის სამშობლოს, მაშასადამე მთიელთა სახელმწიფოს; ამ შემთხვევაში ის იძულებულია იმოქმედოს არა თავის სურვილისამებრ, არამედ თანახმად იმისა, რასაც მას მისი სახელმწიფო უბრძანებს. მხოლოდ შესაძლებელია და ჩვენის აზრით აუცილებელიც, რომ კავკასიის კონფედერაციას საქმე ექნეს ბამატთან, როგორც მის სახელმწიფოს სუვერენულ ნებისყოფის გამომხატველ ორგანოს წევრთან, მაშასადამე ამ შემთხვევაში საქმე ექნება კონფედერაციას მთიელთა სახელმწიფოსთან მის ორგანოს სახით. რასაკვირველია, კონფედერაციაში შესაძლებელია მოხდეს უთანხმოება შემადგენელ სახელმწიფოთა შორის ამა თუ იმ საკითხის შესახებ, ვინაიდან იქ ერთის შეხედულება მეორისათვის სავალდებულო არ არის. იმ პაქტის პროექტში, რომელიც ემიგრაციაში მენშევიკურმა ბლოკმა შეიმუშავა კავკასიის კონფედერაციაში საკითხი ერთხმად სწყდება, რაც კონფედერაციისათვის მაინც და მაინც სავალდებულო არ არის, მაგრამ სრულიად ბუნებრივია. თუ, მაშასადამე, კავკასიის კონფედერაციის წინაშე ომის საკითხი წამოიჭრება ამა თუ იმ სახელმწიფოსთან, მისთვის სავალდებულო იქნება ამ საკითხის შესახებ შეთანხმების მიღწევა. შეიძლება ეს არ მოხდეს, შეიძლება აქ კონფედერაციაში თავი იჩინოს მისმა ბუნებრივმა სისუსტემ და იგი დაიშალოს, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ კონფედერაციის იდეა უნდა იქნეს უარყოფილი, არამედ მხოლოდ იმას, რომ თუ კავკასიის სახელმწიფოთა შორის თავიდანვე უფრო მჭიდრო კავშირი ვერ მოხერხდა, ვინემ კონფედერაცია, მათ უნდა ეცადონ, რომ ეს კონფედერაცია რაც შეიძლება მალე ფედერაციად იქცეს. ყოველშემთხვევაში ბევრად უკეთესია, რომ კავკასიის სახელმწიფონი კონფედერაციის სახით მაინც იყვნენ შეკავშირებული, ვინემ ერთმანეთის პირისპირ იდგენ ვითარცა მაქს შტირნერის ეგოისტები მათ საკუთრებითურთ.

მხოლოდ თანახმად იმ გეზისა, რომელიც „კავკაზის“ ხელმძღვანელ ბ-ნ ბამატს აქვს აღებული, კავკასიის ერთა შეკავშირება უნდა მოხდეს არა საგარეო უფლების, ე. ი. კონფედერაციის, არამედ სახელმწიფო უფლების, ე.ი. ფედერაციის ნიადაგზე. ამ შემთხვევაში ომისა და ზავის საკითხს სწყვეტს ცენტრალური სუვერენული ფედერალური ხელისუფლება, ეს გადაწყვეტილება კი სავალდებულოა ნორმალურ ნიადაგზე

აგებულ სახელმწიფოში ყოველ მოქალაქისათვის, რაც უნდა არა სასურველი იყოს იგი არსებითად მისთვის. თუ კონფედერაციაში სახელმწიფო ეთანხმება ან არ ეთანხმება ამა თუ იმ ნაბიჯს, ფედერაციაში მოქალაქე ვალდებულია არა დაეთანხმოს არამედ დაემორჩილოს ამა თუ იმ გადაწყვეტილებას.

ბამატის პროგრამაში ხომ მარქსისტული სახელმწიფო არ შედის, სადაც კანონის ალაგს პარტიული კომიტეტების და საბჭოების რეზოლუციები იჭერენ, სადაც მაშასადამე ტახტზე რევოლუციონური ანარქიაა წამოსკუპული. აი სწორედ ამ რევოლუციონურმა ანარქიამ წააგო 1918 წელს ამიერ კავკასიის ბედ-იღბალი. ბ-ნ ბამატს სრულებით არ აქვს მხედველობაში მომავალ კავკასიის ფედერაციის სამხედრო დაცვის საქმე სახალხო გვარდიის პრინციპის ნიადაგზე ააგოს, ესე იგი, მასში მილიტარული ანარქია გაამეფოს. მაშასადამე ბ-ნ მანველიშვილის არგუმენტები მთლად უმეცრების ნაყოფია, და თუ ბ-ნ გრიშა ურატაძესათვის სავალდებულოა იგი, სრულიად არ არის ბ-ნ მანველიშვილისათვის სავალდებულო; არის დარგი და ფრიად კეთილშობილური, რომელშიც ბ. მანველიშვილს სწორედ ივანე ჯავახიშვილის უნივერსიტეტის წყალობით უმეცრება გადალახული აქვს, მაგრამ სამწუხაროდ მას აკლია შესაფერი მორალური ძალა, რომ ამ ბედნიერ საძირკველზე ლამაზი შენობა ააგოს; იაფ ფასიან ტაშებისა და პოპულარობის სურვილით გატაცებული, ის კიდებს ისეთ საქმეს ხელს, რომლისათვის მას არც თეორეტიული მომზადება და არც პრაქტიკული გამოცდილება აქვს, ის იმეორებს იმ ფატალურ შეცდომას, რომლის წინააღმდეგ ფილოსოფოსმა პლატონმა თავის დროზე გააფრთხილა კაცობრიობა. ის, ამბობს პლატონი (მომყავს ზეპირად და ამიტომ დააახლოვებით), ვისაც თავის ხელობა აქვს, რომელიც იცის და უცნობ საქმესა ჰკიდებს ხელს, რადგან თავისი ხელობა მას პოპულარობას არ ანიჭებს, ემსგავსება იმ ქურდს, რომელიც ციხიდან იპარება და თავს სასახლეში იმალავსო.

(გაგრძელება იქნება).

3. ემუხვარი

შეცდომის გასწორება:

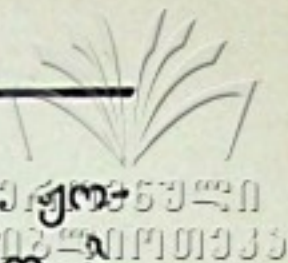
„კავკასია“-ს მე-5-თე ნომერში, გვ. 21, სტრიქონი მე-14 ქვეიდან, ბ-ნ ვლ. ემუხვარის წერილში, დაბეჭდილია: „ძველ ფილოსოფოსებს“, უნდა იყოს: „ჩვენ ფილოსოფოსებს.“

ისევ ბ. ნ. ჟორდანი და მისი „ეროვნული ფრონტი“

ბატონი ჟორდანი და მისი ფრონტი არა სცხრება. მიუხედავად იმ მარცხისა რომელიც ბ-ნ ჟორდანიას ახლად წამოწყებულ კომბინაციებში შეემთხვა, ის მაინც თავისას არ იშლის და ზოგი შინაურის თუ გარეულის მოსატყუილებლად, ელვის სისწრაფით იცვლის ქურქს.

Handwritten notes on the right margin: *სადაც უკან უკანადაა*

ამ ჟურნალის ფურცლებზე, ჩვენ უკვე გვქონდა შემთხვევა, ბ. ჟორდანიას ზრახვათა მხილების მიზნით, მკითხველისათვის გაგვეცნო ბ. გიორგი გვზავას „საქართველოსი“ და „ბრძოლის ხმის“ ნაწერები.

მაგრამ ამ მხრივ ყოველივე სიღინჯეს მოკლებული და გაცეცხის გამომწვევი გახლავთ „დამოუკიდებელი საქართველო“ს უკანასკნელი მე-146 ნომერი. კითხულობთ ამ ჟურნალს და თქვენ თვითონ გრცხვენიათ შიგ მოთავსებულ წერილების ავტორთა მაგიერ. ფიქრობთ თუ რამ დააკარგვინა ამ ხალხს სწორწონაობა და სულიერი სიმშვიდე, რომ ასე ყირაზე აყენებენ ყველაფერ იმას, რაც მათ 145 ნომრის განმავლობაში უწერიათ.

შეუძლებელია პატიოსან, მიუდგომელ ქართველ ემიგრანტს სირცხვილი არ მოგვაროს მისი უკუღმართი და ურიგო თანამემამულეების ასეთნაირად გაშიშვლებამ.

ნიადაგ დაკარგული, იდეურად და პოლიტიკურად გაკოტრებული ბ. ჟორდანია და მისი კამარილია, თავის გადარჩენის მიზნით არ ერიდება დასწვას ყველაფერი ის რასაც ეთაყვანებოდა და ეთაყვანოს იმას, რასაც გუშინდლამდის სწვამდა.

ჩვენ არა ერთხელ გვიმხელია მიზეზი ასეთი ფერისცვალებისა. დღეს კი თვით ბ. ჟორდანიას ოფიციალური ჟურნალი „დამოუკიდებელი საქართველო“ გვაძლევს მისი პატრონის ასეთნაირი საქციელის განმარტებას.

ბ. ჟორდანია ძალიან გვიან მიხვდა, რომ მის მთავარ საზრუნავ საგანს მისი „ეროვნული ფრონტის“ სისუსტე შეადგენს.

ან რა პრესტიჟი უნდა ჰქონდეს ბ-ნ ჟორდანიას ქართულ და კავკასიურ საქმეების გასაძლოლად, როდესაც მის „ეროვნულ ფრონტს“ გარეშე დარჩენილნი არიან ქართული ეროვნული ბანაკის საუკეთესო წარმომადგენელნი და ერთობ ქართული ემიგრაციის დიდი უმრავლესობა.

ამ გარემოებით აიხსნება გოდება, რომელიც ისმის „გაუტეხელ ეროვნულ ფრონტის“ შესახებ, ხელმოუწერელ წერილებში — „ოცი წლის გასწვრივ“ და ბ. ს. ფირცხალავას წერილის შემდეგ სიტყვებში: — „ჩვენი ემიგრაციის მაგალითიც საკმაო მასალას გვაძლევს თუ რა მნიშვნელობა აქვს ერთობას. ყველა ვხედავთ, რომ ერთმანეთთან დავამ და ბრძოლამ გადაიტანა მთელი ჩვენი ენერგია, ჩვენმა შეუთანხმებლობამ და დაშლილობამ უცხოეთში წონა დაგვიკარგა; საჭირო პატივი დავკარგეთ მეგობრებსა და მტრებში. ჩვენმა კავკასიელმა მეზობლებმაც სხვანაირად დაგვიწყეს ყურება — ზევიდან. (კურსივი ჩვენია)

აი, სადამდის მიუყვანია თურმე ბ. ჟორდანიას და მის ფრონტს ქართული საქმე, რომ ჩვენი მეზობლებიც კი თურმე „ზევიდან“ გვიცქერიან. ასეთი აღსარების შემდეგ, ბ. ჟორდანიას მეტი არაფერი დარჩენია, რომ ქართულ საქმეს სამუდამოთ ჩამოშორდეს და თავი შეიქციოს თუნდა იმ წმინდა „ლიტერატურული“ მუშაობით, რომლის ეშხი მან ბოლო დროში გამოიჩინა.

მაგრამ ბ. ჟორდანიას საქართველო არასოდეს განუცდია და უმრძენია. მან 45 წელი ქართული იდეის, ქართული მთლიანობის ბრძოლას შეაღწია და დღეს ქართველობა მისგან ასეთი პატარა სამსახურის გაწევასაც აღარ უნდა ელოდეს. ხოლო თუ დღეს ბ. ჟორდანია ქართული მთლიანობის საჭიროებაზე მოსთქვამს, ამას ისევ მისი პოლიტიკური კომბინაციები და ბატონობის შენარჩუნების სურვილი ითხოვენ.

მთლიანი ქართული ეროვნული ფრონტი ბ. ჟორდანიასათვის თვითმიზანი არ არის, არამედ მხოლოდ მთავარი მიზნის მისაღწევი საშუალება. ბ. ჟორდანიას ამ მთავარ მიზანს მეორე მისი მოკავშირე ბ-ნი ინგლო გვამცნობს. ეს არის ფაშისტური სახელმწიფოების წყალობა, რომელიც ბ. ინსაბატოს აგრეთვე ფაშისტს ბ. ჟორდანიასათვის არ ემეტება. ფაშისტური, ანტიკომუნისტური ბლოკის სახელმწიფოებისაგან ლოცვა კურთხევის და ინვესტიტურის მიღება, აი, რა არის ბ-ნ ჟორდანიას მიზანი, აი საით მიილტვის ის ასე მოუსვენრად.

დღეს ბ. ჟორდანიას პოლიტიკა წარმოდგენილი აქვს როგორც დოლი და ეშინიან შეჯიბრება არ წააგოს, ვინმე სხვამ არ მოასწროს დასახულ მიზანზედ. ამ მისწრების სურვილით არის გამოწვეული ის გულამღვრევი ფერისცვალება, რომლის მაგალითს ბ. ჟორდანია და მისი ფრონტი იკვამლევს. ფაშისტური სახელმწიფოებისაგან წყალობის მისაღებად და ამისათვის ეროვნული ფრონტის შესაქმნელად უარყოფილია ყველაფერი, რასაც დღევანდლამდის ბ. ჟორდანია უდავო ქეშმარიტებად ასაღებდა.

დაგმობილია მეორე ინტერნაციონალი, საბჭოთა „ერთა საპრობილეს“ დამცველი. დაგმობილია ხალხთა ლიგა — გადაყოლილი „უმსგავსო მოვლენებს“. უარყოფილია პრინციპი დემოკრატიულ ქვეყნებზე ორიენტაციისა. „დაუშვებელ არამკითხაობად“ მიჩნეულია დიდ სახელმწიფოთა შინაური რეჟიმების ანგარიშის გაწევა და ან „იმაზე თავის მტვრევა, თუ რა რეჟიმი დაწესდება განთავისუფლებულ სამშობლოში“ ბატონობის შენარჩუნების სურვილით შეპყრობილი ბ. ჟორდანია აღარაფერს ერიდება და ქართველობის გულის მოსაგებად თავად აზნაურობის და მის შესანიშნავ მეთაურის დიდი ქართველის თავად კ. აბხაზის ხსოვნასაც აღარ ასვენებს. გასაჭირში ჩავარდნილი, დღეს ის მთლიანად იღებს ეროვნული ოპოზიციის პოლიტიკას და ამითი ცდილობს მის განიარაღებას, თავის ფრონტში შეტყუილებას და ასეთი ონით შეჯიბრების მოგებას.

ქართული საქმის საბედნიეროდ, ბ. ჟორდანია ვერავითარი ხერხებით დღეს ქართულ ეროვნულ ბანაკში ახალ მსხვერპლს ველარ იპოვნის. მიუხედავად მისი ასეთი ნაგვიანები და ულაზათო ფერისცვალებისა, ის მაინც რჩება იმ კაცად, რომელიც პასუხისმგებელია ყველა, ჩვენ ქვეყანაზე თავს დამტყდარ უბედურებისა. რჩება ადამიანად, რომელიც 25 წლის მანძილზე საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეას ებრძოდა. იმ ადამიანად, რომელსაც განგებამ, თუ ჩვენმა უკულმართმა

ბედმა, საქართველოს მეთაურობა არგუნა და ან კი, სამშობლოს დიდი იდეის შეგნებას მოკლებულმა, კვლავ უფსკრულში გადაჩეხა ეროვნულ ბანაკისთვის ბ. ჟორდანიას არის ის კაცი, რომელმაც ასეთი სასტიკი მარცხის შემდეგ, უცხოეთში გადმოხვეწილმა ეროვნულ ძალების დამშლელი მუშაობა აქ, ემიგრაციაშიც განაგრძო. ბ-ნი ჟორდანიას არის ის კაცი, რომელმაც საქართველოში, 1924 წლის აჯანყებით დატრიალებულ ტრაგედიის შემდეგ, სხვა ვერაფერი მოიგონა გარდა იმისა, რომ სამოქალაქო ომი ექადაგნა და თავის პარტიის გეგმონიაზე ეფიქრა. აჯანყებისადმი მიძღვნილ ბროშურაში — „რა მოხდა“ — ნათლავდა რა ყველა იმას ვინც მის პოლიტიკას კვერს არ უკრავდა ფაშისტებად, ბ-ნი ჟორდანიას სწერდა: „ამგვარ ელემენტებთან საერთო არაფერი გვაქვს, მათ უნდა ვებრძოლოთ ისე, როგორც ბოლშევიკებსო“. „პარტიამ უნდა შეინარჩუნოს როლი გეგმონიისა და თავის ირგვლივ შემოიკრიბოს, თავის ტაქტიკის ქვეშ დააყენოს ყველა უკმაყოფილო ელემენტი და პარტიებიო“-ო.

ეროვნული ემიგრაციისათვის ბ-ნი ჟორდანიას აჯანყების მეორე დღესაც ამ მარგალიტების დამწერად რჩება და საქართველოში 1927 წ. დაბეზლების წერილებს გზავნის, სადაც ის მთელ რიგ ქართველ ცნობილ მამულიშვილებს მოლალატეებად აცხადებდა და თავის პარტიას მოუწოდებდა ამ ხალხის მომხრეები „არ გააქაჩანოთ“ო.

რამდენი რამ უნდა აღვნიშნოთ ბ. ჟორდანიას მოღვაწეობიდან, რომ ცხად ვყოთ ეროვნული წრეების მასთან თანამშრომლობის შეუძლებლობა?! ჩვენ ვიცით, რომ ბ. ჟორდანიას არ დასცხრება და არაფერს დაერიდება თავისი კომბინაციების ხორცშესასხმელად. თუ დასჭირდა, ის ხვალ ფაშისტად მოგვევლინება, ან კიდევ საქართველოს სამეფოს აღდგენას მოითხოვს, ოღონდ იმ პირობით, რომ დიკტატორი ან კიდევ რეგენტი თვით იყოს.

ეროვნულმა საქართველომ ბ. ჟორდანიას და მისი ძალზე შემცირებული პარტია თავის საკუთარ ბედს უნდა მიანდოს.

ქართულ ეროვნულ ბანაკის ხმოვა ჟორდანიას ფრონტში შესასვლელად, უნაყოფოდ დროს დაკარგვას და ეროვნულ საქმის წინაშე დანაშაულიც. ამ ბანაკის მეთაურებმა მათი საუკეთესო წლები ბ. ჟორდანიას ანტიეროვნულ მუშაობასთან ბრძოლას შეაღწიეს და მისი ახალი თაობა კი მენშევიკ - ბოლშევიკთა პარტიების სიძულვილეში აღიზარდა. სცდება ვისაც ჰგონია, რომ ბ. ჟორდანიას კომბინაციები და ფერისცვალებანი ამ განწყობილებას შესცვლიან. ჩვენ გვაოცებს, რომ ამას არ გრძნობენ ბ. ჟორდანიასთან ფრონტში დარჩენილი პატრიოტები, ბ-ნი სამსონ ფირცხალავა, ბ. რ. ინგილო, რომელნიც დღეს „დამოუკიდებელ საქართველოს“ ფურცლებზე ასეთი თავგამოდებით იცავენ ბ. ჟორდანიას. ჩვენ კი სიმართლე უნდა მოვახსენოთ ბ-ნი ინგილოს თუ რა უხერხულად ვიგრძენით თავი, როდესაც „ფრონტო უნიკო“-ში მისი წერილის თარგმანი ვიხილეთ. როგორ შეგშვენით თქვენ, ბატონო ინგილო, იმ პარტიის წევრს, რომელიც თავს დიდ ილიას წევრად აცხადებს,

რომ ნოე ჟორდანიას აპოლოგია სწეროთ და ის დიდ ქართველ პატრიოტად გამოაცხადოთ. ან როგორ გეკადრებათ მტკიცება იმისა, რომ ჟორდანიას უკან მთელი ქართველობა სდგას და ის ამ ქართველობას პატივით და ნდობით აღჭურვილი ჰყავსო. ბ-ნ ჟორდანიას მიმართ ქართულ ეროვნულ წრეების განწყობილების ნიმუშად მე მხოლოდ თქვენივე მეგობრების ნაწრი უნდა მოგაგონოთ. ლიდერი იმ ფრაქციისა, რომლის წევრი თქვენ ბრძანდებოდით საქართველოს პარლამენტში, ბ. სპირიდონ კედია „საქართველოს გუშაგი“-ს პირველ ნომერში 1932 წ. შემდეგ დასკვნას უკეთებდა ბ. ჟორდანიას მოღვაწეობის შეფასებას:

„ყველა ეს გარემოება იმის თავდებია, რომ ჟორდანიას ჯგუფის პოლიტიკას, რომელმაც ქართველ ერს ამდენი უბედურება მიაყენა, სამუდამოდ ფარდა აეხდება, რომ იგი დაჰკარგავს მის გარშემო დაცული სიჩუმის იმუნიტეტს და საქვეყნო მხილებისა და გამოხილვის საგნად გადაიქცევა, ემიგრაციისა და საქართველოს საბედნიეროთ“-ო.

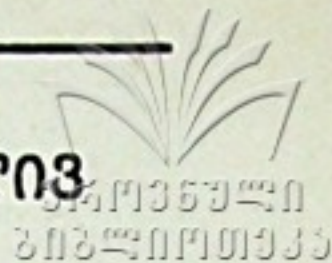
თქვენი მეორე მეგობარი ბ. ალექსანდრე ასათიანი, რომელიც თქვენთან ერთად კვლავ ბ. ჟორდანიას მახეშია გაბმული, თავის ცნობილ წიგნში — „ძველი და ახალი მემკვიდრეობა“ — ჟორდანიას და მისი ფრონტის მოღვაწეობას შემდეგ ადგილს უძღვნის: „ყოველივე ამის შემდეგ ჟორდანია-რამიშვილის „ეროვნულ ფრონტთან“ ურთიერთობისა და კავშირის საკითხი დგას მხოლოდ იმ წრეებისათვის, რომელნიც არ იცნობენ და არ ხედავენ მათს მზაკვრულს მოღვაწეობას ეხლანდელ, საქართველოს განმანათლებელ ბრძოლის ხანაში. ხოლო ვინც ყოველივე ეს უწყის, მათთვის ეს ფრონტი წარმოადგენს განუზომელ ბოროტებისა და გახრწნილების ქაობს. ამათთვის მასთან ურთიერთობის საკითხი სანიტარიის საკითხია და არა პოლიტიკის.“ (კარგს იქმთ ბ-ნო ინგილო თუ ამ წიგნს თქვენ იტალიელ მეგობარს გადაუთარგმნით.)

მე ვფიქრობ, ჩვენი შეფასება თუ არა თქვენი ლიდერის და მეგობარის შეფასება მაინც შეგიშლით ხელს, ბ. ინგილო, მომავალში ბ. ჟორდანიას აპოლოგიები სწეროთ და ჩვენ ქვეყანას სამსახურის მაგიერ ზიანი მიაყენოთ. ამ ჟურნალის ფურცლებზე ჩვენ მუდამ ეროვნულ ძალების მთლიანობას მოვითხოვთ. ეს მთლიანობა აუცილებელი პირობაა იმისა, რომ მომავალში ზევდან არავინ გვიცქიროს და ქართული საქმეც გამარჯვებით დაგვირგვინდეს.

ხოლო ეს მთლიანობა ბ. ჟორდანიას გარეშე უნდა განხორციელდეს. ბ-ნ ჟორდანიას ფრონტში ჩაფლული ქართველი პატრიოტებისაგან, ჩვენ ამ ფრონტის დატოვებას და ქართულ საქმისათვის ზრუნვას მოვითხოვთ. მაგრამ თუ კი ეს პატრიოტები ქართულ საქმისათვის ზრუნვის ნაცვლად ბ. ჟორდანიას დაცვას გადაჰყვებიან, მაშინ ვშიშობ რომ ეროვნულ ბანაკის ურთიერთობა მათთანაც მხოლოდ-და „სანიტარიის საკითხად“ არ იქცეს.

მიხეილ კედია

ბათუმის, ართვინის და არტაანის საკითხის ირგვლივ

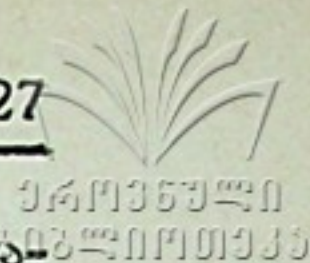

როდის უნდა მოეღოს ბოლო გაუთავებელ მტრობას, შურს, ჯაშუშობას და საზოგადოთ ყოველგვარ ბინძურ საქციელს? გამიგონია და დღესაც ძალიან ხშირად მესმის ხოლმე, რომ ჩვენი გენიოსი ილიაც პარტიული შურის მსხვერპლი გამხდარა. თუ მართლა ამ უბედურ და შემადრწუნებელ შემთხვევას ქეშმარიტებასთან ოდნავ კავშირი ჰქონდა და საქართველოს დეიძლ შვილს, ბუმბერაზ ილიას თოფი იმისათვის ჰკრეს, რომ ის მთელი თავის სიცოცხლე უსამართლობის დაუძინებელი მტერი იყო, მაშინ რაღა დავმალოთ, სიმართლის თქმა ყოვლად შეუძლებელი ყოფილა და ჩვენი ღირსეული მთავარ-სარდალიც დიდს საფრთხეში ბრძანებულა, ვინაიდან კეთილ ინება და ას პროცენტეანი სინამდვილე, ბათუმის, ართვინის და არტაანის ბევრისათვის გამოურკვეველი საკითხი, გაშუქებულად ჟურნალ „კავკასის“ ფურცლებზე გადმოგვიშალა.

ჩვენ პატივცემულ ლენერლის განცხადებას ჩემი დასტური არ ესაჭიროება და კადნიერებისათვის ბოდიშს ვიხდი, მაგრამ, როდესაც დახელოვნებული პროვოკატორების, რათა ყოველნაირი პასუხისმგებლობა თავიდან აიცილონ, ჩვეულებისამებრ თავიანთი შეცდომები და ცოდვები სხვაზედ გადააქვთ და ამ შემთხვევაში კი საქართველოს ჯარის მთავარ სარდალ კვინიტაძეზედ, აქ მე ვფიქრობ, რომ ყოველივე ჩვენთაგანი, სიმართლის აღსადგენად და ბოროტ პირთა ერთხელ და სამუდამოთ ასალაგმავათ, ვალდებულნი ვართ თუ კი ვისმე რაიმე საბუთი მოგვეპოვება, ზემოხსენებულ საქართველოს ტერიტორიის ნაწილების საკითხის შესახებ, დაუყონებლივ საზოგადოებას გავაცნოთ, ისე როგორც ეს ინება პატივცემულმა ბატონმა საღირაშვილმა (იხ. „კავკასია“ № 2—9).

მეც მახსოვს ის მწარე წუთები, როდესაც საქართველოს მზე კვლავ უბნელდებოდა და მის ღონემიხდილ სხეულს შავი სუღარა ეფარებოდა. თქვენი მონა მორჩილი იმ ჟამად ბათუმის მე-2-რე სანაპირო რაზმში ვსახურობდი. განვაგებდი სოფლებს სარფისა და გონიის განყოფილებებს (ზღვის პირად, ბათუმ-ოსმალეთის საზღვარზედ), პირადათ კი სოფელ სარპში ვიმყოფებოდი.

17 მარტს 1921 წელს ნაშუადღევს 3 საათზედ, სულ უცაბედათ მეწვია ბათუმის მიმართულებით წამოსული ოსმალის მრავალრიცხოვანი რაზმი პოლკოვნიკ ალი-რიზა ბეის უფროსობით. გაკვირვებული შევეკითხე ბატონ პოლკოვნიკს თუ რა იყო მიზეზი მისი ასეთი მოულოდნელი სტუმრობის. მივიღე პასუხი ახსნა განმარტებით, რომ საქართველოს მთავრობამ ბათუმი, ართვინი და არტაანი ჩვენ გადმოგვცაო და თან გაოცებით დაუმატა, ნუ თუ თქვენ არაფერი იცითო? ვინაიდან ამ საკითხის შესახებ არავითარი ცნობა არ მქონდა, აუხსენი ოსმალის რაზმის უფროს ჩემი ვალდებულობა, რომ უფროსის შეუკითხავად და ნება დაურთველად მათ ბათუმის მხრივ გზას ვერ გაუხსნიდი და თან

ვსთხოვე ვითარების გამორკვევამდე წინ მსლელობა შეეჩერებინა. დამთანხმდა თუ არა ჩემი კეთილშობილი მოწინააღმდეგე, დაუყოვნებლივ ტელეფონით ჩემ ბათუმის უფროს მივმართე, რომელსაც მოვახსენე შექმნილი მდგომარეობა. ცხადად სჩანდა, რომ უკანასკნელმაც არა იცოდა რა და მიბრძანა განკარგულებისათვის დამეცადა.

დაახლოვებით ორი საათის შემდეგ მივიღე ტელეფონოგრამა მთავარ სარდლის მკაცრი ბრძანებით, რომ არამც თუ რაზმი, არამედ ერთი თურქის ჯარის კაციც არ იყოს გამოშვებული. თანახმად ამ ბრძანებისა მოვახდინე საჭირო თადარიგი და დავრჩი მოლოდინში.

არ ვიცი ჩემმა თხოვნამ გასჭრა თუ რა იყო მიზეზი, ოსმალოს რაზმი იმ ღამით სოფელ სარპშივე დაბანაკდა. მეორე დღით სანამ ჩემი სტუმრები სამგზავროდ გაემზადებოდნენ, გადმომცეს ახალი ტელეფონოგრამა სანაპირო შტაბიდან, რათა მომეხსნა რწმუნებული საყარაულელები და საჩქაროდ ბათუმში გამოვცხადებულიყავი. რაც შევასრულე კიდევაც.

დავსძენ რა ამ მოგონებას ჩვენი მთავარ სარდლის მიერ გამოქვეყნებულ ცნობებს (იხ. „კავკასია“ № 1—8) ვსთხოვე პატივცემულ მკითხველს, დასკვნა შესახებ იმისა, თუ ვინ ანაწილებდა საქართველოს მიწა-წყალს თვითონვე გამოიტანოს და მსჯავრიც მანვე დასდოს.

ს. ყრუაშვილი

ყარსის ოლქის ახლო ისტორიიდან

ამ წერილში მინდა შევეხო საკითხს თუ როგორ გადავიდა ყარსის ოლქი სომხების მმართველობის ხელში და როგორ ჩაუვარდათ არტაანის ოლქი ქართველებს. ვფიქრობ, საქართველოს მენშევიკური და სომხეთის დაშნაკური მთავრობების პოლიტიკის მოგონება ამ დარგში საზოგადოებისათვის ინტერეს მოკლებული არ უნდა იყოს.

სწორეთ იმავე 1918 წელს, როდესაც კავკასიის ერებმა თავის დამოუკიდებლობა გამოაცხადეს, სპარსეთიდან ყარსის ოლქში შემოვიდნენ ინგლისელები და ხელში აიღეს ყარსის, აღზევანის, სურმალის და არტაანის ოლქების მართველობა (ოლთისის ოლქს განაგებდა ოსმალეთის მხედრობა).

როგორც ვიცით, ინგლისის სარდლობა შემდეგ ართვინში და ბათუმშიც შევიდა. ყარსის თურქულმა ინტელიგენციამ, ინგლისელების დახმარებით გამოაცხადა ყარსის ოლქის ანუ „აღმოსავლეთ სამხრეთის რესპუბლიკა.“ მათ შეჰქმნეს თავისი პარლამენტი და მთავრობა. ამ რესპუბლიკის პარლამენტის თავმჯდომარეთ იყო ექიმი ასად-ბეი გაჯიევი (დღეს, ოსმალეთის ყოველ მოქალაქეს საკუთარი გვარი და სახელი აქვს, და მეც მას კვლავ მოვიხსენიებ მისი ახალი გვართა და სახელით—ბაი ესად ოკტაი). ამ მთავრობაში არ შედიოდა სერვერ-ბეგ ათაბეგი,

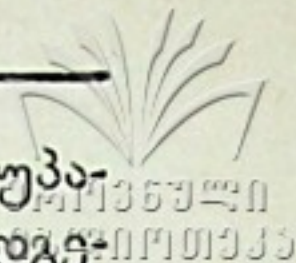
საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
მინისტროს
საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
მინისტროს

ამ დროს სეპარატიულად ის ახალციხის აჯანყებას ხელმძღვანელობდა. ყარსის მთავრობის დადგენილების წინააღმდეგ. რასაკვირველია, ინგლისის სარდლობა და ყარსის მთავრობაც დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ ეს რესპუბლიკა დიდ ხანს ვერ იარსებებდა, მაგრამ მათი მიზანი იყო ეს ოლქი შეენახათ ახალი ოსმალეთისათვის, რომელიც იმ უამად იმდენად სუსტი და ჩამოუყალიბებელი იყო, რომ მისი მართვა - გამგებლობა ვერა სწვდებოდა განაპირა პროვინციებს. სომხეთის პატარა რესპუბლიკას (ერევნის გუბერნია) ყოველმხრივ მომწყვდეულს და ჩაკეტილს თვალი ეჭირა ყარსის ოლქისაკენ და ემუდარებოდა ინგლისელებს ეს ოლქი მათთვის გადაეცათ. როცა ინგლისელებმა განიზრახეს ყარსის დატოვება და ართვინ - ბათუმის ოკუპაცია, მაშინ, მართლაც, ყარსის ოლქი ინგლისელებმა სომხებს ჩააბარეს. ეს მოხდა იმ დროს, როდესაც მთელ ყარსის ოლქში ერთი სომეხიც არ მოიპოვებოდა... განგების დაცინვაც ეს იყო.

1917 წელს და 1918 წლის დასაწყისში ყარსის ოლქში სომხობა ათასობით ითვლებოდა. კერძოთ ოლთისის ოლქში სომხების რაოდენობა ოთხი ათას უდრიდა. 1918 წლის დასაწყისში მთელი კავკასიის ფრონტი მიტოვებულ იქმნა რუსეთის ჯარების მიერ და ყარსის ოლქის სომხებს მფარველათ აღარავინ ჰყავდათ. მე იმ დროს ოლთისის სამხედრო ოლქის უფროსად ვიყავი და არა ერთხელ მქონია თათბირი ოლთისში მათ მეთაურ ეპისკოპოს მესროპიანთან და დაშნაკუტიუნის პარტიის ადგილობრივ თავმჯდომარესთან, რომ იმათ იქიდან ჩვენთან — (ამის შესახებ მე ვწერდი „კავკასია“ № 4, „წარსულის გაკვეთილების“ სათაურით) — იქ ჩარჩენილ ქართველებთან და რუსებთან ერთად ევაკუაცია მოეწყოთ. ეპისკოპოსი და დაშნაკელები წინააღმდეგნი იყვნენ არა მარტო სომხების ევაკუაციისა, არამედ ქართველებს და რუსებსაც გვარწმუნებდნენ, რომ ორ-სამ კვირეში ყარსის ოლქში ინგლისელები შემოვიდოდნენ და მთელ ხელისუფლებას ჩააბარებდნენ სომხებს არა მარტო ყარსის ოლქში, არამედ ერზერუმის და ტრაპიზონის ვილაიეტებშიაც. სომხების მეთაურები ფიქრობდნენ, რომ თავიანთი მცირე რიცხოვანი თანამემამულეებით დაიმორჩილებდნენ მრავალრიცხოვან თურქობას ამ ვილაიეტებში. ასეთმა ბეცმა პოლიტიკამ და ყოყლოჩინობამ ხელი შეუწყო იმ გარემოებას, რომ თურქობამ ყარსის ოლქის სომხები თითქმის მოსპო და მათი დამხმარე ინგლისელები-კი არსად სჩანდნენ. როგორც ზემოდ აღვნიშნეთ, ინგლისის სარდლობამ ყარსის ოლქი, მაშინ ჯერ კიდევ სუფთა თურქულის მოსახლეობით, სომხებს ჩააბარა. სომხეთის მთავრობამ ყარსში საგრძნობი რაოდენობის გარნიზონი შექმნა, ჯარს თან გააყოლა ადმინისტრაცია და მაუზერისტების გუნდი. დასვეს ყარსში გუბერნატორი და ის განაგებდა დანგრეულ, თითქმის უმოსახლო ქალაქს. თანდათანობით მათი ჯარები სხვადასხვა ოლქების ქალაქებშიაც შეჰყავდათ და ამრიგად მართავდნენ იმ ადგილებსაც, სადაც ჯარის ნაწილები ჰყავდათ. სომხური ადმინისტრაცია ძალზედ მკაცრი აღმოჩნდა, რის გამო ადგილობრივი მცხოვრებნი მათ

მართველობას გაუბოძდნენ. მაგალითად: ქ. არტაანში სომხებს ჰყავდათ სხვა და სხვა ხარისხის ჯარი, რიცხვით ათასი კაცი, ჰქონდათ ზარბაზნები, ტყვის-მფრქვეველები და ცხენოსანი მაუზერისტების რაზმი. მიუხედავად ასეთი ძალებისა, სომხები განაგებდნენ მხოლოდ სამხრეთ არტაანს. ქალაქი არტაანი მდებარეობს მდინარე მტკვრის ორ ნაპირზე და როგორც ქალაქს ისე მთელ არტაანის ოლქს შუაზე ჰყოფს. არტაანის ოლქის ჩრდილოეთ ნაწილის მცხოვრებნი თავის თავს თვითონ განაგებდნენ, ზემოთ დასახელებული ყოფილი ყარსის რესპუბლიკის პარლამენტის თავმჯდომარის ექიმ ასად ბეგ გაჯიევის მეთაურობით და თავისი პარტიზანებით თავზარსა სცემდნენ სომხებს. ყარსის ბრძენმა გუბერნატორმა არტაანის ოლქის უფროსად დანიშნა პოლკოვნიკი იბრაგიმ ბეგ კადიმოვი (აზერბეიჯანელი მუსულმანი). ყარსის გუბერნატორს ამ სიბრძნეში პოლკოვნიკმა კადიმოვმა გადააქარბა. ოლქში რაიონების უფროსებად ის ნიშნავდა თავის მიერ ამორჩეულ უფროსებს, მაგრამ ყოველ მათგანს ეს თანამდებობა ფულით უნდა ეყიდა. ასე ნაყიდი თანამდებობის კაცი, რა თქმა უნდა სცდილობდა, რომ თავისი ხარჯი ერთი ათათ აენაზღაურებინა ადგილობრივი მოსახლეობისაგან. მაშინ ამბობდნენ, რომ ამ ძარცვა გლეჯაში პოლკოვნიკ კადიმოვსაც ედო წილი. სხვა ოლქებშიც ალბათ ამაზედ უკეთესი მართვა-გამგეობა არ იქნებოდა. მაგრამ საეჭვო არის რომ ყარსის გუბერნატორს ბ-ნ ყორღანოვს ეს სცოდნოდა. ეს გახლავთ მხოლოდ ერთი ნიმუში სომხების მართველობისა ყარსის ოლქში, სხვა მაგალითებს აღარ მოვიყვან, რადგან ეს შორს წაგვიყვანს და არც არის საჭირო, ვინაიდან მე სომხეთის ადმინისტრაციის ბრალმდებლის როლში გამოსვლის არავითარი სურვილი არა მაქვს.

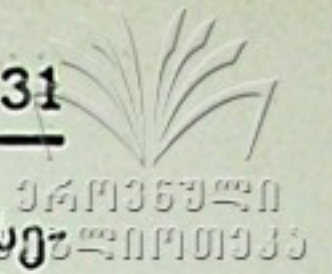
დაუბრუნდეთ მეორე საკითხს, თუ როგორ ჩაიგდო ხელში საქართველოს მენშევიკურმა მთავრობამ ჯერ ჩრდილოეთ არტაანის ოლქის ნაწილი და შემდეგ მთელი ოლქი. როგორც ვიცით, არტაანის ოლქს ზედ აკრავს ახალციხის მაზრა. არტაანის მცხოვრებნი სავაჭროთ მიემგზავრებოდნენ მუდამ ახალციხეში, ისინი ახალციხეში იძენდნენ უმთავრესად ნავთს, საპონს და მარილს (აღზევანის და ოლთისის მარილი უფრო შორს არის მათთვის ვიდრე ახალციხე). არტაანის მცხოვრები მოვაჭრეთა ექსპედიციას, 10 კაცს ხანიორის უღელტეხილის გადაღმა, ახალციხის მაზრაში, თავს დაესხნენ, გაძარცვეს, წაართვეს ზოგს ცხენები, ზოგს ჯორები, გაატიტვლეს, დახოცეს და იქვე ცეცხლი წაუკიდეს. ამ საზარელმა საქმემ ექიმი გაჯიევი აიძულა გაეგზავნა ახალციხეში დელეგატები პოლკოვნიკ ბახში ბეგ მაჩაბელთან, რომ მას ზომები მიეღო ავაზაკების დასაჭერად. მე არ მინდა მკითხველის ყურადღება შევაჩერო, თუ ვინ ჩაიდინა ეს და რა გამოარკვია ახალციხის საგამომძიებლო ხელისუფლებამ. მხოლოდ ამ უბედურ შემთხვევასთან იყო დაკავშირებული ის, რომ პოლკ. ბალში ბეგ მაჩაბელი, დამფუძნებელი კრების ორი წევრი ბ-ნი ლეო რუხაძე და ბ-ნი გიზო ანჯაფარიძე და ახალციხის მაზრის სოც. დემ. პარტიის მდივანი გაემგზავრენ ფარულად არ-

ტაანის ოლქში. მათი მოგზაურობის მისია დამთავრდა იმით რომ უბატონოთ დარჩენილი ჩრდილოეთ არტაანის მცხოვრებთა წარმომადგენლები დასთანხმდნენ პოლკ. ბახში ბეგ მაჩაბელს, რომ საქართველოს მთავრობას თავისი ხელისუფლება დაემყარებინა არტაანის ამ ნაწილში, პირობით, თუ მათ ოლქის უფროსად დაუნიშნავდნენ ერთ ქართველს, რომელსაც ისინი ენდობოდნენ. ოსმალეთის ძლიერი გავლენის მიუხედავად ამ ოლქში სამი წლის განმავლობაში მეტად საგულისხმო შედეგებს მივალწიეთ. მცხოვრებთა სრული ნდობა და პატივისცემა დავიმსახურეთ და საერთოდ ქართული მმართველობის პრესტიჟი ისე ამაღლდა, რომ სომხურ სამხრეთ არტაანიდან მთელი სოფლები იყრებოდნენ და თავს აფარებდნენ ჩრდილოეთ არტაანში. სომხები ამ მოვლენაზე თვალებს ხუჭავდნენ, რადგან თვითონვე ეშინოდათ თავიანთი თურქ-ქურთების პარტიზანების და ჩამწყვდეულნი იყვნენ მხოლოდ ქალაქში. არსებულ მდგომარეობის შესახებ მე მოხსენება გაუკეთე ბ-ნ ნოე ჟორდანიას, რომელიც იმ ჟამად აბასთუმანში იმყოფებოდა. მან მოიწონა ჩემი გეგმა და დაუმატა: „შენი გეგმა სისრულეში მოიყვანე და თუ სომხებმა რაიმე დაპრკოლება გაგიწიეს, მე იმათ სანაინის ტუნელს ამოუკეტამო“. დაბრუნებისას მე დავიბარე ჩემთან ოლქის უფროსი პოლკადიმოვი და მათი გარნიზონის უფროსი კაპ. შახნაზაროვი და შევპირდი, თუ ისინი პარტიზანების მხრივ გასაჭირში ჩავარდებოდნენ, მე სომხებს მფარველობას აღმოუჩენდი. რამდენიმე დღის შემდეგ სომხებს მართლა პანიკა შეექმნათ. ქალაქის ხიდზედ მდ. მტკვარზედ ერთ მხარეს ჩვენი ჯარის კაცები იდგნენ ქართულის დროშით, მეორე მხარეზე სომხის ჯარისკაცები, სომხის დროშით. ჩემი განკარგულებით მათმა გარნიზონმა იარაღი ჩაგვაბარა და მეორე დღესვე ათასზე მეტი სომეხი არტაანიდან ახალქალაქის გზით ალექსანდროპოლში გადავგზავნეთ. იმ დღესვე ადგილობრივმა თურქებმა სომხების დროშა მტკვარში გადააგდეს და ჩვენ დავიჭირეთ არტაანის სამხრეთი ნაწილიც, ხოლო დანარჩენი რაიონებიც რომლებშიაც სომხები ფეხს ვერ სდგამდნენ, მცხოვრებთა სურვილით ჩვენ შემოვიერთეთ.

ამრიგად სომხებმა ისე დაჰკარგეს არტაანის ოლქი, რომ მსხვერპლი არ გაუღიათ. ყარსის სხვა ოლქებიც დაჰკარგეს სომხებმა, მაგრამ უკვე ოსმალეთის სასარგებლოთ. სომხების ადმინისტრაციის უხეშმა მმართველობამ საბაბი მისცა უცხო ძალას ყარსის ოლქში იარაღით შესულიყვნენ. ყარსთან ბრძოლებში სომხებმა დიდი დანაკლისი გაიღეს. კაზიმ კარაბეჩირ ფაშის სარდლობით ოსმალეთმა ყარსი დაიპყრო. სომხების ანგრეული ჯარები იძულებული იყვნენ უკან, ერევანში დაბრუნებულყვნენ. დიდი სომხეთის შექმნის მაგიერ ოსმალეთის ტერიტორიაზე სომხებმა ყარსის ოლქიც ვერ შეინარჩუნეს. ინგლისელებზე დამყარებული იმედები მთლად გაუცრუვდათ და ერევანის რესპუბლიკაში ჩაიკეტნენ.

ამრიგად, სომხეთმა დაჰკარგა ყარსის ოლქი 1920 წელში, კავკასიის რესპუბლიკების დამოუკიდებლობის დაკარგვამდე. საქართველომ-

კი არტაანის ოლქი შეინარჩუნა 1921 წლემდე, ბოლშევიკური რუსეთის შემოსევამდე საქართველოში. სომხეთის მთავრობას თავის ქვეყნის მოვლაში საქართველოს მენშევიკურმა მთავრობამ გადააქარბა. ჟორდანიას მთავრობის სრული უვიცობა არსად ისე აშკარად არა სჩანდა, როგორც პროვინციებში. მარქსისტულმა მთავრობამ ძველი კანონები და ტრადიციით განმტკიცებული ადათი ერთი ხელის დაკვრით გააუქმა; ახალი კი ვერავითარი შექქმნა. ადგილობრივ ხელისუფლებას თავისი უფლება და მოვალეობა განსაზღვრული არა ჰქონდა. ხშირად პირდაპირი მოვალეობა მივიწყებული რჩებოდა და განსაზღვრული ფუნქციებისათვის დანიშნული მოხელეები სულ სხვა სახის საქმიანობას ეწეოდნენ. ყველა საკუთარი გაგებისა და სურვილის მიხედვით მოქმედებდა. ამიტომ პერიფერიებში ყველაფერი აირ-დაირია და გახშირდა ხელისუფლების ბოროტად გამოყენებაც. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ყოველ კუთხეში ჟორდანიას მთავრობა, მხოლოდ თავისიანებს აგზავნიდა; ყველა საპასუხისმგებლო თანამდებობა სოც. დემოკრატს ეჭირა. ეს იყო მთავრობის გარკვეული პოლიტიკა, რამაც საქართველოს სულიერ მთლიანობას დიდი ზიანი მოუტანა. ამას მოჰყვა „პროვინციული“ მიკერძოება მართვა-გამგეობის საქმეში. საბედნიეროთ საქართველოს საკმაოთ ჰქონდა **ეროვნული მთლიანობის შეგნება** და სახელმწიფოებრივი კულტურა, რომ ასეთ მოქმედებით გამოწვეული უკმაყოფილების გრძნობას ფართო გასაქანი არ მისცემოდა. მაგრამ თვით ის ფაქტი, რომ ხალხში ასეთი გრძნობები იბადებოდა, მოლიანად ჟორდანიას მთავრობის პოლიტიკის შედეგი იყო და ამ პოლიტიკას აშკარად საქმე ნამდვილ კუთხურ ანტაგონიზმამდე მიჰყავდა. აი, ეს გახლდათ ჟორდანიას მთავრობა. სბედნიეროდ არტაანის ოლქი, თავისი მრავალფეროვანი მოსახლეობის გამო გადაურჩა ამ ხიფათს. მით უმეტესად, რომ აქ ადგილობრივი ხელისუფლება მტკიცედ იდგა სამშობლოს ინტერესების სადარაჯოზე. არტაანის ოლქში სამი წლის განმავლობაში სრული წესიერება და სიმშვიდე სუფევდა იმ დროსაც, როდესაც ოსმალეთის ჯარები ყარსის ფრონტზე სომხებს ებრძოდნენ. ყიაზიმ კარაბეჯირ ფაშას შტაბმა მაცნობა მე, რომ ისინი საქართველოს საზღვრებს არტაანის ოლქში ერთი ნაბიჯითაც არ გადმოლაზავდნენ და რომ ისინი არტაანში საქართველოს ხელისუფლებას სცნობენ. ამის შესახებ მე იმ დღესვე ვაცნობე ტფილისში. მკითხველისათვის საყურადღებოა, თუ როგორი პასუხი გასცა ჟორდანიას მთავრობამ და გენერალური შტაბის უფროსმა გენერალ ზაქარიაძემ. ჟორდანიას „დიპლომატებმა“ გენ. ზაქარიაძის „სამხედრო - სტრატეგიული მოსაზრების“ მიხედვით (ამ დროს საქართველოს ჯარების მთავარსარდალი გენერალი კვინიტაძე „განთავისუფლებული“ იყო) ბრძანება გადმოგვცეს მე და მეთორმეტე ათასეულის უფროსს პოლკოვნიკ გრიგოლიას, რომ არტაანის გარნიზონს *) ოსმალეთთან არსებული საზღვრების დაცვა

*) იმ ჟამად არტაანის გარნიზონს შეადგენდა მეთორმეტე ათასეუ-

გაეძლიერებინათ. ეს მოულოდნელი დემონსტრაცია ოსმალეთის წინააღმდეგ გამოიხატა შემდეგში: ჩემთან მოვიდა მაიორი დ. ანანიაშვილი და მთხოვა დახმარება, რომ მისი ზარბაზნები არტაანის ციხის ფორტებზე აგვეტანა და მტრისკენ მიგვემართა. ყველა ჯარის ნაწილის უფროსები აღელვებული იყვნენ ამ პროვოკაციული ბრძანებით, რითაც საშიშროებას ჩვენ თითონ უქმნიდით ჩვენ თავს. მე, ამ დროს ტელეგრაფით შინაგან საქმეთა მინისტრს ბ-ნ რამიშვილს ველაპარაკებოდი შექმნილ მდგომარეობის შესახებ. ნ. რამიშვილმა გაიკვირვა ეს ამბავი და სთქვა: „მაგ ბრძანების სისრულეში მოყვანა არტაანის ოლქის დაკარგვას ნიშნავს. რამდენიმე საათში მიიღებთ ახალ ბრძანებასო.“

ნ. რამიშვილის ჩარევით ახალმა ბრძანებამ გააუქმა პირველი, გენერალი ზაქარიაძის ბრძანება და ოლქში კვლავინდებური სიმშვიდე ჩამოვარდა. როგორც მე ვიცი, გენერალური შტაბის პირველი ბრძანება გენერალ ზაქარიაძემ ახალციხე - ახალქალაქის და არტაანის რაზმის უფროს გენერალ ვარდენ წულუკიძის (გენ. ვარდენ წულუკიძე იმ დროს შვებულეებაში იყო) მოადგილეს გენერალ ტარასი ვაშაკიძეს გადააბრალა. ეს მხოლოდ ერთი მაგალითთაგანია გენ. ზაქარიაძის გენერალური შტაბის თავის სიმალლეზე არ დგომისა. ნეტახსენებელი გენ. ვარდენ წულუკიძე არტაანში ჩამოვიდა და დარწმუნდა ადგილობრივ, რომ არტაანს არავითარი საშიშროება ოსმალეთის მხრივ არ მოელოდა, რის შედეგად არტაანიდან ჯარები მოხსნეს. არტაანი და ართვინი დღესაც საქართველოს ტერიტორიის საზღვრებში შეიძლებოდა ყოფილიყო, ჟორდანიას მთავრობას რომ სომხეთის მაგალითისათვის არ მიეზიდა. თუ სომხეთის მთავრობა შესცდა და გაწითლდა იმის მოლოდინში, რომ წითელი რუსეთი ოსმალეთს ომს გამოუცხადებდა, ჟორდანიას მთავრობამაც უდიდესი შეცდომა დაუშვა, როცა წითელი რუსეთის შემოსევის დროს საქართველოში, მან ოსმალეთს არტაანი და ართვინი შესთავაზა, რათა ოსმალეთი ჯარით დახმარებოდა საქართველოს რუსეთის წინააღმდეგ. მენშევიკური მთავრობის სხვა გულუხვობაზედ საქართველოს საზარალოდ სჯობია ნულარას ვიტყვი. ოსმალეთის დიპლომატია ჟორდანიას ანკესზე არ წამოეგო და არამც თუ ომში არ ჩაერია, მცირედი დახმარებაც არ გაუწია მენშევიკ ჟორდანიას ბოლშევიკების წინააღმდეგ და ის, როგორც ვიცით დღესაც განამრძობს მჭიდრო მეგობრულ კავშირს საბჭოთა რუსეთთან.

მოტყუებული დარჩა მხოლოდ ბატონი ჟორდანია, რომელმაც ტყუილ უბრალოდ ჩაუგდო ოსმალეთს ქართული პრეინციები.

იოსებ გვარამაძე

ლი პოლკ. ა. გრიგოლიას მეთაურობით, ბატარეა მაიორი დ. ანანიაშვილისა და ბ. ბეგ მაჩაბლის ესკადრონი, პოლკ. გრ. მგალობლიშვილის მეთაურობით.

დაუპიწყარ ჩვენი ქაქუცას მოსაგონებლად

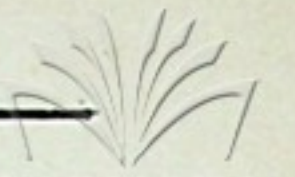
ამ დღეებში შესრულდება რვა წელიწადი, რაც დავკარგეთ ჩვენი გმირი თავადი ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილი. ვათავსებთ იმ სიტყვას, რომელიც გრიგოლ დიასამიძემ წარმოსთქვა 1930 წელს ივლისის 5-ს ბერლინში გამართულ სამგლოვიარო ყრილობაში:

„განსაკუთრებული ცხედარი გვისვენია... ვუმზერთ ზოგი თვალით, ზოგიც გონებით და მაინც თითქო ვერა გადაგვიწყვეტია რა... ვინ იყო, რა იყო ჩვენთვის? ვინ დავკარგეთ? გმირათ მიგვაჩნდა. გმირიც იყო! მაგრამ რამდენი გმირი გვინახავს?! ეს ხომ რალაც სხვა იყო — ტანადი, თვალწარმტაცი, კეთილი, პატიოსანი, მხიარული, ამხანაგი მეგობარი! ზოგჯერ თქმულა ქართველებმა მეგობრობა არ იციანო. მთქმელს, რომ გახსენებოდა იმ დროს ეს მიცვალებული, ენაზე იკბენდა. მართლაც, მუდამ მოსაგონარმა ჩვენმა ქაქუცამ მეგობრობა არ იცოდა? მაშ რით დაიმსახურა ჯერ კიდევ ყრობაში საერთო სიყვარული, პატივისცემა? ილია იტყოდა ხოლმე ადამიანისშვილზე — კაცური კაციაო. სულ ჯე-ელს, სიცოცხლის მოსურნეს სწყუროდა ხალხის გამარჯვება, სწადდა კიდევ ეხილა სამშობლო, როგორც სასწაულთმოქმედი ხატი სამთხვე-ვლად. ახლა, როცა ადგილი მისი დაცარიელდა, თანდათან გავირკვევთ რით იყო გამოწვეული ეს უზომო სიყვარული მისდამი. ჩვენ გვიყვარდა მასში ქართველი კაცის ძველი და ახალი თვისებები. ძველი დვრიტა! ახალი მასალა! რა ბედნიერებაა ასეთი შეზავება პიროვნებისათვის, ერისათვის! მასში იფეთქა, ბევრისათვის, თითქო მოულოდნელად, ძველი ქართველის სიმამაცემ, კეთილშობილებამ, მაღალზნეობრიობამ. მხოლოდ დიდ ძალას შეეძლო შეექმნა ის მთელი ქართველი ერისათვის სა-თაყვანო პირად. ყოველი საღი მამულიშვილი, რა რწმენისაც უნდა ყოფილიყო იგი, მასში ჰპოებდა ქართველი კაცის თავის სათაყვანებელ მხარეს. განგებამ, გარემოებამ მიუთითა მასზე სწორედ მაშინ, როცა ხა-ლხს სწყუროდა გმირის ხილვა. ეს იყო ბელადი, ერის დიდი ნაწილისა-გან დასტურდართული, მისგან კურთხევა მიღებული. ამიტომაც გაუ-ძლო სამშობლოს მტერს ტყე-ღრეში ოთხი წლის განმავლობაში უქმ-ელ-უსმელმა. ხალხისაგან სიყვარულ მიუღებელი ამ სასწაულს ვერ მო-იმოქმედებდა. ახლა მისტირის მას ორივე საქართველო:

პირველი, — ნამდვილი, მტრებით გარემოცული საკუთარ მიწა-წყალზე, ჩუმად, იდუმლად;

მეორე — მკრთალი მისი ოდნავ ანარეკლი, უცხო მხარეს გულდი-ად, ხმამაღლა...

აქ მყოფთა გარემოება უფრო ხელსაყრელია: თავისუფლად შეგ-ვიძლია მაინც გულისწუხილის მოქარვება. ვესწრებით დიდებულ წამს! ვალმოხდილ მამულიშვილის გარდაქმნას, ფერისცვალებას. შორდება ადამიანს ყოველივე მიწიური და ეხვევა სამარადისო საბურველი. სათ-აყვანო გმირი ხდება არაკი, ლეგენდა! რამდენი რამ საამაყო მოიყრის თავს მისი სახელის გარშემო მომავალში! ზოგი ნამდვილი, ზოგიც წარ-

მოდგენილი, მაგრამ ცხადს მაინც არც ისე დაშორებული. თხზვასაც აქვს თავის საფუძველი რეალობაში!...

ობლად დარჩენილებს, ვისაც თვალთ გვიხილავს, ყურით მოგვისმენია, გვმართებს კიდევ ვალის მოხდა. ჭეშმარიტ ბელადისაგან თავის მიწა-წყლის მიტოვება — დიდი ტკივილია, მაგრამ წამალი ამის ატანისა თვით მისგან დანატოვარში მოიძებნება. გავიხსენოთ, როგორ ჰშველოდა ის ყველას ყოველ გაუგებრობის, ყოველ უთანხმოების მოსასპობად, აღელვებულთა დასაშოშმინებლად. თავის სამართლიანი, წესიერი ჩარევით ის მუდამ გვაყენებდა სწორ გზაზე.

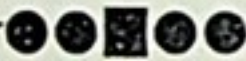
ახლაც თავის სიკვდილით, თავის ნამოქმედარით, ხალხისაგან მირონცხებული, შემოგვღალადებს: — უზომო სიყვარული სათაყვანებელ ხატისა, მისი მოვლა; ამ მიზნის ყველაზე მაღლა დაყენება;

მიტოვება ყოველივე პირადულის, ყოველივე ჯგუფურის. არ დავიწყება ჭიშპის დროს: პატიოსან მტერთა შორის მოციქული ნამუსია!

ამ ძველთაგან გარდმონაცემ აღთქმას არ ჰღალატობდა ჩვენი დამობლებელი მოძმე. იცოდა, რომ ამ გზით ჰპოებდა ხოლმე ხსნას გაჭირების წამს ჩვენი სამშობლო.

ქაქუცამ თავის ვალი მოიხადა. ხალხის მიერ ნაკურთხი ის შევიდა უკვე საქართველოს სამოთხეში. ადგილი ძველადგანვე მიჩენილი აქვს: სახელოვან წინაპარ წმიდა ბიძინა ჩოლოყაშვილის გვერდით.

ჩვენც, ცოცხლებს, გვმართებს მისი და მისი ქვეყნის ვალის მოხდა — სწორე, ღირსეული შესრულება ქაქუცას ნაანდერძევის. მისი შეფიცულების მამულიშვილურ ფიცს ჩვენი საკუთარიც მივუმატოთ. ამას საქართველოს ხსნაც მოჰყვება და ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილის სახელიც უფრო გაციკროვნდება დიადი შარავანდედით...

პ რ ე ს ა

„მთლიანი ფრონტი“

ამ რამდენიმე წლის წინად, მეასე ნომრის გამოსვლის გამო „დამოუკიდებელი საქართველო“ სწერდა: — ჩვენი გამოცემა „მთლიანი ფრონტის“ ორანოა, მაგრამ არ შეგჭამოთ ჭირმა, ვინც ამ ფრონტის მეთაურია და აქ უნდ სწერდეს, ის სხვა გაზეთს რედაქტორობს და სხვაგან სწერსო. მთელი ეს წლები „ფრონტის ორგანო“ ბ. ილია ნუცუბაძის წერილებით აჩანჩალებდა თავის უფერულ წუთი სოფელს.

ეს საყვედური ამ „მთლიანი ფრონტის“ დამაარსებელს და თავმჯდომარეს ბ-ნ ნ. ჟორდანიას ეხებოდა. ფრონტის მთლიანობას პირველი ლახვარი თვით ბ. ჟორდანიამ ჩასცა, ის იყო რომ ფრონტში შესულ პარტიათა მეთაურებში, პირველმა გაიჩინა პარტიული ორგანო. მის მაგალითს მიბაძეს ფრონტში მყოფმა სხვა პარტიებმაც და მოხდა საარაკო ამბავი: პარტიები „ერთ ფრონტში“ იყვნენ, მაგრამ გაზეთებში ერთმანეთს ებრძოდნენ.

თუ ამის შემდეგაც „დამოუკიდებელ საქართველოს“ მაინც ფრონტის ორგანო ერქვა, აიხსნება მხოლოდ იმ გაუგებრობით, რომ მის მთავარ რედაქტორს, ბ-ნ ა. ჩხენკელს, ქარზედ გამდგარი ქოთნის თვისება აქვს. შეუძლია მღერა ქარზედაც და მით უფრო მაღლა, რაც უფრო დიდია ქარი. მაგრამ „ფრონტი“ აღარ იყო. ის შექამა მენშევიკურმა პარტიამ ისევე, როგორც შექამა მენშევიკურმა რეჟიმმა საქართველოს დამოუკიდებლობა.

„ფრონტის“ გახრწნამ გამოიწვია ფრონტში შესული პარტიების გახრწნა და ყველაზედ უფრო მენშევიკური პარტიის. პარტიას მოსწყდა შინაური და გარეული. შეეცადნენ მის გადარჩენას, მაგრამ პარტიის გადარჩენა ვერ შესძლო ვერავითარმა ხერხმა. საქმე იქამდის მივიდა, რომ „ბრძოლის ხმის“ რედაქცია, ბოლო ხანებში, მხოლოდ ერთი სოფლის ხალისაგან შესდგებოდა. ოდესღაც „ძლიერი“ მენშევიკური პარტია კარის მეზობელთა ამარა დარჩა. ესენი ერთ გუთანსაც ვერ შეაბამენ და ბოლოს პარტიიდან გაქცევა დააპირა თვით ბ-ნმა ჟორდანიამ. დღეს იგი ისევ „ფრონტშია“ და იქიდან აპირებს თავისი გადაბრუნებული ურემის ამოყვანას.

ასე გაატარა ბ. ჟორდანიამ ჩვიდმეტი წელიწადი ემიგრაციაში, ასე იღვწოდა იგი „პარტიაში“, როცა პარტია აღარ იყო და ასე დაუბრუნდა „ფრონტს“ როცა ფრონტი აღარ არის!

კაკაფონიის დირიჟორი

„ბრძოლის ხმიდან“ გაქცეულ ბ. ჟორდანიას „დამოუკიდებელ საქართველოში“ ბ. ჩხენკელმა სოციალისტის მარკეს და ფაშისტის მაინარდის წერილები დაახვედრა. ბ. მარკე და ბ. მაინარდი ერთმანეთს სიმღერას ვერ ეტყვიან. მაგრამ ბ. ჟორდანიასათვის, რომელიც მთელი თავისი სიცოცხლე კაკაფონიას დირიჟორობდა, ასეთი კონცერტის დირიჟორობა სულ იოლი საქმეა.

ასე გააერთიანა ბ. ჟორდანიამ საქართველოს საკითხის გარშემო სოციალიზმი და ფაშიზმი, ვერ გააერთიანა მხოლოდ ქართული ემიგრაცია. ამ უკანასკნელი საკითხის გამო თვით „მთლიან ფრონტში“ სხვა და სხვა შეხედულობა არსებობს. ბ. ს. ფირცხალავა ფრონტის ძველი მოღვაწე, მაგალითად, იმავე ნომერში კათეგორიულად აცხადებს:

„ერთმანეთთან დავამ და ბრძოლამ გადაიტანა მთელი ჩვენი ენერჯია. ჩვენმა შეუთანხმებლობამ და დაშლილობამ უცხო ერებში წონა წაგვართვა; საჭირო პატივი დავკარგეთ მეგობრებსა და მტრებში; ჩვენმა კავკასიელმა მეზობლებმაც სხვანაირად დაგვიწყეს ყურება — ზევიდან“-ო.

მაგრამ მას არ ეთანხმება ბატონი რაფიელ ივანიცკი-ინგილო და სულ საწინააღმდეგოსა სწერს:

„აქ — საზღვარ გარედ — მებრძოლი საქართველო წარმოდგენილი არის, როგორც ეს საყოველთაოდ ცნობილია (მაგალითად ბ. ს. ფირცხალავას წერილით! „კავკასია“.)მის კანონიერ მთავრობის მიერ, რო-

მლის ირგვლივ — გამანთავისუფლებელ ბრძოლის წარმატებით ზიდვის მიზნით (თქვენ სიტყვები ნახეთ და! „კავკასია“) — თავს იყრიან ყველა ქართული პოლიტიკური მიმდინარეობანი, უკიდურესი მონარქისტებით დაწყებული და გათავებული სოციალდემოკრატებით“-ო.

ასე სწერს სიტყვა სიტყვით ბ. ჟორდანიას ნეტარი თანამოსაზრე ბ. რაფაელ ივანიცკი-ინგილო.

მაგრამ თუ კი შესაძლებელია რომ „დამოუკიდებელ საქართველოში“ სოციალისტი მარკე და ფაშისტი მაინარდი ერთად სწერდნენ, რატომ უნდა იყოს შეუძლებელი, რომ ერთსა და იმავე გაზეთში და ასე გაშინჯეთ, ერთსა და იმავე ნომერში, ერთი და იმავე ფრონტის ხალხს, ბ. ფირცხალავას და ბ. რ. ივანიცკი-ინგილოს, ერთსა და იმავე ფრონტზედ ასეთი სხვა და სხვა შეხედულება ჰქონდეთ.

სხვა საკითხია, თუ ვის ჰგულისხმობს ბ. ივანიცკი-ინგილო „უკიდურეს მონარქისტების“ სახით, რომლებიც ასე ჩახუტებიან ბ. ჟორდანიას? მაგრამ ეს საკითხი ბ. ინგილოს არ ეხება. ბ. ინგილომ თითონ განაცხადა ერთხელ, რომ „დამოუკიდებელ საქართველოს“ რედაქცია სხვა შინაარსის წერილების დაწერას მავალებს, მაგრამ გარემოების გამო სულ სხვა რამის დაწერა მიხდება ხოლმეო.

აქვთ თავისი ბედისწერა ნაციონალ დემოკრატიულ პუბლიცისტებსაც...

საკითხი უფრო ბ. ბ. ვ. ნოზაძეს და ა. მანველიშვილს ეხება, რომლებმაც თითონ უნდა გადასწყვიტონ, რომელია მათში, რომ ასე მოუსამსახურებია ბ. ჟორდანიას?

ძირს „დემოკრატია“, ძირს „ერთა ლიგა“!

გაუმარჯოს ფაშისმს! გაუმარჯოს ჰიტლერიზმსო, ასე იძახის იმავე „ფრონტის“ ძველი მოღვაწე ბ. გ. გვაზავა და ისიც იმ აზრისა არის, რომ ძველი „მთლიანი ფრონტი“ აღარ არსებობსო.

„ჩვენ შევქენით ჩვენი ეროვნული ცენტრი მაშინ, როცა ერთა ლიგა იძლეოდა დიდ იმედებს და მისი სახელი და პრესტიჟი აძლევდა მიმართულებას მთელი ევროპის პოლიტიკას, ეხლა, როცა გამოირკვა მისი სისუსტე და შეცდომები, როცა შეიქმნა „ღერძი ბერლინ-რომი“, რომლის ტრიალი ძირითადად სცვლის ჟენევის პოლიტიკას და მის მეთოდებს, ჩვენ არ შეგვიძლია თვალი დავხუჭოთ ამ დიდი გარდატეხის წინაშე“-ო — სწერს ამ ფრონტის ოდესღაც დიდი მეხოტბე ბ. გვაზავა და მოითხოვს ახალი ფრონტის შექმნას, სადაც ფაშისტები და სოციალისტები „ერთად“ უნდა შევიდნენ.

ასე აირია ფრონტი, ასე აირია პარტია, ასე აირია ბ. ჟორდანია. ქართული მენშევიზმი (მასთან გაერთიანებულ „მონარქისტებით“, „ფაშისტებით“ და „ნაციონალისტებით“) თავისი შეშლილობის უმკვეთრეს ხანას განიცდის. ის მიდის თავის სრულ განადგურებამდის და თან მიჰყავს რაც იყო ქართულ ემიგრაციაში ორპირი, უგულო, უსულო, უჭკუო და უვიცი. განი მათ, ბატონებო, განი!

ატრაკუნე პუბლიცისტი!

ატრაკუნე პუბლიცისტი ბ. მანველიშვილი ბრძანდება. მან ერთხელ თავის გაზეთში განაცხადა, რომ რაკი მე „მესხი“ ვარ და მესხეთი კი მუდამ წინ უძღოდა საქართველოს, ამიტომ ქართველობა მე უნდა გამომყვესო. ქართველობა მანველიშვილს არ გაჰყვა და თითონ ბ. მანველიშვილი გაჰყვა მენშევიკებს. დღეს ეს ყველასათვის ცხადია.

მერე ბ. მანველიშვილმა განაცხადა, რომ ივანე ჯავახიშვილის შეგირდი და ქართული უნივერსიტეტის გაზრდილი ვარ და ამიტომ მე უნდა გამიგონოთ და არა ზ. ავალიშვილსო. „გაუგონეს“ მარტო მენშევიკებმა, ბოროტმა ენებმა კი ლაპარაკი დაიწყეს, რომ ბ. მანველიშვილი ტყუილს ამბობს, უნივერსიტეტის სტუდენტი კი არა, ბოლშევიკური „რაბფაკის“ შეგირდიაო.

შემდეგ მან მოინდომა ეჩვენებინა ქართულ ემიგრაციისათვის, რომ კანტს ჩინებულად ვიცნობო და თვით სიტყვა ჩინებულად „ჩინურად“ გამოაცხადა.

ჩვენმა პატივცემულმა თანამშრომელმა ბ. ვლ. ემუხვარმა სულ იოლად დაუმტკიცა ბ. მანველიშვილს, რომ კანტისა მას იმდენივე გაეგება, რამდენიც გაეგება ფსალმუნისა ბელურას, რომელიც ჯვარზედ ჯდება.

დასასრულ, რათა ბ. მანველიშვილს ქართული ემიგრაცია ერთხელ კიდევ გაეცინებინა, მან ერთი საკითხი კიდევ დაუყენა მას:

— რა დაემართებოდა საქართველოს, რომ მანველიშვილის სოფელი, რომელიც ოსმალეთის საზღვრიდგან თურმე ხუთ კილომეტრზე ყოფილა, ოსმალეთს წაეღო?

გადაჭრით ვეტყვით ბ. მანველიშვილს, რომ არაფერი!

მას შემდეგ რაც ოსმალეთმა მთელი მესხეთი წაიღო, ერთი თავი გადაღლეტილი მანველიშვილი საცა უნდა იქ ეგდოს...

ასე სწერს ეს ბრიყვი, უვიცი და უზრდელი ხალხი თავის თავზედ, ასე იტყვარქება, ასე იბერება, ასე ჰპირდება ქართველობას გაბედნიერებას, მაგრამ მოკლებულია ყოველგვარ უნარს, რომ დამოუკიდებელი პოლიტიკური მუშაობა აწარმოვოს და მუდამ სხვისი ინტრიგის აგენტებიცა.

უკრაინელი დიდი მამულიშვილის დაღუპვა

საბედისწერო გახდა კოლონელ ევგენ კონოვალეცისათვის ჰოლანდიის როტერდამში მისვლა 23 წარსულ მაისს თავის ნაცნობ უკრაინელ ვალუხთან დანიშნულ პაემანზე. ვალუხი იყო მოსული საბჭოთა უკრაინიდან მოხსენების გასაკეთებლად თავის მეთაურთან. წინადაც ხვდებოდნენ ამ მიზნით ეს თანამემამულენი. ვალუხი გადასცემდა ხოლმე ამანათებს, რომელშიაც ელაგა ხან რუსული თამბაქო, ხან იქაური ტკბილეულობა. ახლაც თანამემამულემ ასეთივე ამანათი გადასცა, რომელ-

შიაც მოთავსებული იყო წინანდელ საგნების მაგიერ ჯოჯოხეთის მანქანა ანუ უბრალო სიტყვით, ყუმბარა, რომელიც მაშინვე გასკდა, როცა კონოვალეცი „ატლანტის“ კაფედან გამოვიდა და ამანათს ხსნა დაუწყაო. ყუმბარამ ე. კონოვალეცი იმსხვერპლა. მას საგანგებოდ დაბარებულ ჰყავდა პრაღიდან თავის თანამშრომელი ი. ბარანოვსკი, რომელიც გამოჰფრინდა ჰაეროპლანით, მაგრამ ვერ მოუსწრო ცოცხალს. უბედურ კონოვალეცს არ უნდოდა მარტოკა შეხვედროდა მოსულს. პაემანი ისე მოულოდნელად იყო დანიშნული, რომ დროზე ვერ შეატყობინა განსვენებულმა თავისიანებს. კონოვალეცს თან ჰქონდა იოსებ ნოვაკის პასპორტი. მკვლელი უცებ გაჰქრა. ჰფიქრობენ, რომ ის გაიქცა საბჭოთა გემით „მენჟინსკით“, რომელიც ნავთსადგურის ცნობით უნდა გასულიყო ხუთშაბათს, გავიდა კი სამშაბათს, ე.ი. მკვლელობის მეორე დღეს. წინასწარმა გამოძიებამ ჯერ-ჯერობით ვერ აღმოაჩინა დანამდვილებით იყო თვითონ ვალუხი, თუ ვინმე სხვა მოგზავნილი. კაფეს მსახურის ჩვენებით გამორკვეულია მხოლოდ, რომ ისინი შეხვდნენ ერთმანეთს როგორც ნაცნობნი.

ევგენ კონოვალეცი ჯერ კიდევ ახალგაზრდა იყო სულ 46 წლისა. დაიბადა გალიციაში სოფლის მასწავლებლის ოჯახში, დაამთავრა ქალაქ ლვოვის (ლემბერგის) გიმნაზია და შემდეგ ისმენდა ლექციებს იმავე ქალაქის უნივერსიტეტის იურიდიულ ნაწილზე. მსოფლიო ომის დროს იყო ავსტრიის ჯარში. 1915 წელს რუსებს ჩაუვარდა ტყვეთ და ბინად მიჩენილი ჰქონდა ქ. ცარიცინი. 1917 წ. რევოლუციის დროს კონოვალეცმა კიევში შეჰქმნა „სეჩის მსროლელთა“ (სეჩევიე სტრელცი) ორგანიზაცია, რომელიც ჰმოქმედებდა უკრაინაში, სანამ შემოსულმა გერმანელთა ჯარის უფროსობამ ეს სამხედრო ორგანიზაცია არ დაშალა. 1918 წ. აგვისტოში ე. კონოვალეცი დაემორჩილა ჰეტმან პავლო სკოროპადსკის, მაგრამ შემდეგ იმავე წლის ნოემბერში ის მიემხრო განსვენებულ სიმონ პეტლურას, რომელიც 1926 წ. პარიზში მოჰკლა საბჭოთა აგენტმა ებრაელმა შვარცბარდმა, ამ უამათ საბჭოთა კავშირში მყოფმა. როცა 1920 წელს აღმოსავლეთ გალიციაში უკრაინელმა სამხედრო პირებმა, რომელნიც იყვნენ ვენაში გახიზნულ დასავლეთ უკრაინის სახალხო რესპუბლიკის მთავრობის მომხრენი, — დაარსეს საიდუმლო სამხედრო ორგანიზაცია ეგრედ წოდებული „უვო“, ე. კონოვალეცი მის მეთაურად გახდა. ამ დროს ლვოვში მოქმედებდა აგრეთვე ნაფ. ვეჟილი სტეფანე ფედაკი, რომლის და შეირთო კონოვალეცმა. შემდეგ 1924 წელს ეს ორგანიზაცია შეუერთდა უკრაინელ ნაციონალისტთა ორგანიზაციას, რომლის მცირე სახელი იყო „უონ“. გაერთიანებულ ორგანიზაციის მეთაურად ისევ განსვენებული დარჩა. ეს ორგანიზაციები ჰსახავდნენ მიზნად დიდი უკრაინის შექმნას ამიერ-კარპატების მიწებიდან მოყოლებული კავკასიამდე და იმავე დროს უცხადებდნენ მედგარ ბრძოლას ყველა იმ სახელმწიფოთ, რომელთაც დაჭერილი ჰქონდათ უკრაინული მიწა-წყალი. ასეთ მტრებათ მიაჩნდათ პოლონეთი, საბჭოთა რუსეთი, და რამდენადმე რუმინია და ჩეხეთ-სლოვაკეთი.

კონოვალეცი თავის თანამშრომლებით აწარმოებდნენ ტერორს თავის მოწინააღმდეგეების მიმართ. უმთავრესად ებრძოდნენ პოლონეთს და საბჭოთა რუსეთს. არ ინდობდნენ აგრეთვე არც თავის თანამემამულეთ, რომელნიც თანამშრომლობის მომხრენი იყვნენ სამშობლოს მტრებთან. პოლონელები და სხვები კონოვალეცს აწერენ მრავალ ტერორისტულ აქტებს. მაგრამ მას არ უწარმოებია მარტო ტერორი. იგი ეწეოდა დიდს პროპაგანდას სხვა და სხვა ენების საშუალებით თავის პოლიტიკურ მიზნების სასარგებლოდ. ამისათვის ის ეწეოდა გამომცემლობას. გამოცემათა შორის ცნობილია მისი ორგანო „სურმა“, რომლის რედაქცია იმყოფებოდა პრაჰაში, იბეჭდებდა კი ლიტოვეთში. მებრძოლ უკრაინელთა მეთაური დიდის მოხერხებით სარგებლობდა სხვადასხვა სახელმწიფოთა ინტერესების წინააღმდეგობით და იყენებდა მათ თავის იდეის განხორციელების მოსაახლოებლად. ზოგიერთი სახელმწიფოები მას და მის თანამშრომლებს თავის პასპორტებს არ უჭერდნენ. ამიტომ ესენი თავისუფლად დაიარებოდნენ ევროპა-ამერიკაში თავიანთი საქმეების მოსაწყობად. მაგრამ თვით კონოვალეცი ზოგიერთ სახელმწიფოს ათვალწუნებული ჰყავდა: შფოთისა და დავიდარაბის ატეხისა ეშინოდათ. მაგ. წყნარმა შვეიცარიამ — ჟენევის კანტონმა — გააძევა თვით ე. კონოვალეცი 1936 წელს.

ამგვარად მეტად შფოთიანი და მოუსვენარი ცხოვრება ჰქონდა განსვენებულს. მას ასულდგმულებდა ცხოველმყოფელი იდეა მისი სამშობლოს აღორძინებისა ახლო მომავალში. იგი ფანატიკოსივით მსხვერპლათ ეწირებოდა თავის ქვეყანას. და კიდევ თავი დასდო მისთვის. კაცი შეიძლება სხვა და სხვა აზრის იყოს ტერორზე, როგორც პოლიტიკურ ბრძოლის საშუალებაზე. თუ ამის განხილვას განზე გადავსდებთ, არ შეგვიძლია არ დავასკვნათ, რომ ჩვენმა თანამოდმე უკრაინამ განსვენებულში დაჰკარგა დიდი მედგარი დაუდგრომელი და დაუცხრომელი მომუშავე. ასეთ მამულიშვილებს სდევნის დღეს საბჭოთა რუსეთი ჩვენი თესლის კაცის მეთაურობით. მისი წინამოადგილე ლენინი — ულიანოვი ფორმალურად მაინც ჰქადაგებდა ერთა თვითგამორკვევას და თავისუფლებას, მისი მოწაფე, როგორც ეძახიან მას ახლა, ქართველი სტალინი-ჯუღაშვილი სპობს დაჩაგრულ პატარა ერების ერთგულ მამულიშვილებს... მარქსიზმი-სტალინიზმი მათ ვერ ჰგუობს, მაგრამ პირუთვნელი ისტორიის კაბადონები მზადაა მათი წრფელი მადლობით მოსახსენებლად და ბრწყინვალე შარავანდედით შესამკობად.

ქართველი მებრძოლი.

ტამბი ელექტროტის მოხსენება

9 ივნისს, სოსიეტე სავანტის დარბაზში, „კავკასიის შესწავლის წრეში“, ამ „წრის“ გამგეობის წევრმა და ჟურნალ „კავკაზის“ თანამშრომელმა ბ-ნ ტამბი ელექტროტიმ წაიკითხა მოხსენება: „კავკასიის ისტორიული პრობლემა მსოფლიო მოვლენათა წინაშე.“

თავმჯდომარეობდა „წრის“ ახალი თავმჯდომარე ბ-ნი გეორგი ჟურული. დარბაზი გაქედილი იყო მსმენელებით. მოხსენებას დაესწრო აზერბეიჯანელთა, მთიელთა, სომეხთა და ქართველთა კოლონიების მრავალი წარმომადგენელი. არ დაესწრო ბ. დავით ვაჩნაძე, აგრეთვე „კავკასიის შესწავლის წრის“ გამგეობის წევრი, რომელმაც იმავე კავკასიური „პრობლემის“ შესახებ ორჯერ გააკეთა მოხსენება! ერთი თვით ამ „წრეში“, მეორე — განსაკუთრებით ქართულად, რომელზედაც „ოთხი დეკემბრის მიტინგის“ ხალხი ბევრი აბღავლა ჟურნალ „კავკაზის“ წინააღმდეგ და რომლის მოხსენებით გამოწვეული იყო ბ-ნ ტამბი ელექტორტის მოხსენება.

„მიტინგის“ პატივცემული საზოგადოება ამ მოხსენებაზედაც სავსებით დარაზმული მობრძანდა და მოისურვა კამათი მოხსენების შესახებ მისთვის ჩვეულებრივ დემაგოგიით ექცია, მაგრამ კოვზი ნაცარში ჩაუვარდა. მათ წარმომადგენლებს: ბ.ბ. ჟორჟოლიანს, აბდუშელიშვილს და სხვებს დამსწრე საზოგადოებამ მოსთხოვა, რომ მოხსენება, რომელიც თავმჯდომარის ბ. ჟურულის თქმით — სავსებით აკადემიური იყო — მიტინგად არ გადაექცია. ჩინებული პასუხი გასცა მათ ბ. რ. გაბაშვილმა, რომლის სიტყვას დამსწრენი ტაშით შეხვდნენ. კამათში მონაწილეობა მიიღეს ბ.ბ. ა. კობახიძემ, შ. მალლაკელიძემ, ალი ათამ ბეგ სულთანოვმა, პროფ. აგაჯანიანმა, მ. ჯანშიევმა და მ. ლაშქარაშვილმა, რომლის გამოსვლის შესახებ დამსწრეთა შორის ხმა იყო, რომ ვითომც ბ. დავით ვაჩნაძეს მაგიერ ლაპარაკობდა.

გვიანი დროის გამო, მომხსენებელს საშუალება აღარა ჰქონდა ყველა ორატორისათვის პასუხი გაეცა და იძულებული იყო მოკლე საბოლოო სიტყვით დაკმაყოფილებულიყო.

რედაქციისაგან: წერილი რედაქციის მიმართ — მიხ. ყაუხჩიშვილისა ამ ნომერში უადგილობის გამო ვერ მოვათავსეთ. დაიბეჭდება მომავალ ნომერში.

ზურაბ ავალიშვილის ახალი წიგნი

იბეჭდება და მოკლე ხანში გამოვა ზურაბ ავალიშვილის წიგნი:

თ ე ი მ უ რ ა ზ პ ი რ ვ ე ლ ი

და მისი პოემა

„ წ ა მ ე ბ ა მ ე თ ე ვ ა ნ დ ე დ ო ფ ლ ი ს ა “

ს ა მ ი ი ს ტ ო რ ი უ ლ ი ს ა ბ უ თ ი

ავტორის ეს ნაშრომები პირველად დაბეჭდილი იყო:

„თეიმურაზ პირველი“ — ჟურნალ „კავკასიაში“ და „სამი ისტორიული საბუთი“ — გაზ. „საქართველოს გუშაგში“. წიგნს დართ ელექტრება ავტორის დიდი და ახლად დაწერილი შესავალი თეიმურაზის პოემისათვის.

წიგნის დაკვეთა შეიძლება „კავკასიის“ რედაქციაში. ფასი 10 ფრანკი.